

Tihe noči.

I.

Zakaj li pojem? Morda da gospem
se laskam, svoji ljubi morebiti?
Hm, morda hočem kam visoko priti?
Hm, menda pa še sam tega ne vem?

O vem, da pojem le zato, ker smem
povedati v besedi tajno-skriti,
kar bi ne smel drugače sporočiti
ni ljubici kedaj in ne ljudem.

»Kar poješ, to je vse lepo in dično« —
vi govorite — »ali ni resnično!
To sladke, gladke so laži vse skupaj!« ...

No, kaj vi pravite, ni mar mi dostil
Če ti ne ver'ješ, pa ti Bog oprosti,
o ljubica, a srce, ti obupaj.

II.

Kaj more biti bolj resničnega,
kot naše duše glasni zdihi so?
Kaj veš, da vsi, ki proč od ničnega
sveta gredo, da vsi menili so?

Kaj veš, da blizu res kaj mičnega
glasovi iz daljave tihi so?
Lahko, da modreci sveta odličnega
doma sorodniki Pavlihi so ...

A duša naša — ta nikdar ne laže.
 In če se v govoru drugačna kaže,
 pove ti vsó resnico en zdihljaj!
 In pesmi moje niso ne besede,
 zdihljaji so iz srca tajne srede,
 kipeči k luči tja v visoki raj.

III.

Zdihljaji so samotne duše cveti,
 ki se odpro tedaj, kedar zasveti
 nebeško solnce v čašo tenkozorno,
 oko nebeško v moje srce borno.
 Daj, ljuba, duše tajni vrt odpreti,
 približaj rožicam obraz razvneti!
 Oko približaj svoje čudotvorno,
 da solncu nagnejo se mu pokorno,
 in spleti liste nade zeleneče
 in rožice ljubezni pregoreče
 in lilije srca očitega . . .
 Dve rožici pa ti daruj mi tudi
 obraza ljubega, zakritega,
 dve liliji pa svojih belih grudi . . .

IV.

Kedar zagledam tvoje zorno lice,
 se moje duše čuden strah poloti;
 podobe se spominjam mučenice,
 ki zrl sem jo v svetišča temnem koti.
 Bile so vse krvave ji nožice,
 in lice blede je bilo siroti,
 ki sta po trnju v noči brez zvezdice
 ob brezdnih po brezkončni, strmi poti
 sama . . . Ah, kaj! Saj to so puhle sanje
 in fantazije. Kdo se meni zanje!
 In brez pomena je podoba taka.
 Mogoče je, mogoče tudi ni.
 Ej, kolikrat samotna duša plaka,
 Ko v strastnih radostih telo drhti.

V.

Ej, kolikrat samotna duša plaka,
ko v burnih radostih telo drhti,
In čaka reva, vse življenje čaka,
telesnih radosti le konca ni . . .

Ob Bramaputri Ganga se pretaka,
a večni Himalaja ju deli,
in šele v morju drugo drug namaka;
v nji on in ona v njem se izgubi . . .

Tako se hrepene zediniti
duhovi, skozi in skozi prešiniti
in v drugem drug žele izginiti!

A kdaj živita dobri duši skupno?
Ah, zamori ju to življenje hrupno,
in duši sami plakata obupno.

VI.

Zato veruj, ni strastno poželenje,
o draga, ki mi v duši zdaj gori!
To je le moje duše hrepenenje,
Da s tvojo se kedaj združila bi.

Kako tvoj duh je blag, kako iskren je,
pokazale so mehke mi oči.
Ah, ljubica, če loči naj' življenje,
po smrti nama več ločitve ni . . .

Tako si ljuba dva živela sta,
V deželi naši rada se imela sta;
nemili stariši so ju ločili.

Umrta sta. Iz ločenih grobov
sta roža, lilija čez sveti krov
vzkipele, vzcveteli in se tam združili . . .

Dragotin Kette.

Krivda in usoda.

Napisal Laščan.

I.

rvo nedeljo v predpustu je bilo že na vse zgodaj zapadlo pol metra snega.

Popoldne pa je zavel jug, in njega mehki, božajoči, topli dihi so ga polagoma južili in mehčali. Na golih, opolzkih vejah golega drevja so se veliki, prhki kosmiči tajali, sesedali, se spoprijemali v gručice in kepe, pri najmanjšem pišu pa odpadali z vej v rahlo nameteni sneg in se ondi globoko vdirali.

Po dolgih, ledenih svečah, katere so v veliki množini in različni velikosti visele pod kapom slamnate, z zadimljenim snegom pokrite strehe, pa so se počasi pocejale velike, bleščeče kapljice, visele nekaj časa na svedričastih konicah; ko pa so se zadostno povečale in obtežile, so se spuščale v južni, lahno tajajoči se sneg, puščajoč ondi sled. In bolj ko se je tajal in južil sneg, bolj in pogosteje so se nabirale kaplje; te so se zopet polagoma izpreminjale v tanek curek, in naposled se je že tudi ta povečal.

Novo razkidane gazi so se polagoma rdečile, kolikor bolj se je mokra, mastna ilovica mešala z nizkim, vodenim snegom . . .

Klančar je stal pred svojo, na samem pod vasjo stoječo hišo in kadil iz malega, skrbno okrašenega vivčka. Velike, delavne roke je tiščal v žepu novih, irhastih hlač, se poigraval s svetlimi, novimi kronami in se malomarno oziral okoli. S strokovnjaškim pogledom izkušenega, veččega vremenskega proroka se je oziral na hitro plovoče, štrenaste, megleno-sive oblake in jih presojal, koliko še prineso snega.

Včasih je tudi pristopical izpred hiše prav na cesto, se obrnil na vas in ježno pomrmral sam s seboj, ko je čul od ondi mehke,

gladeče glasove cerkvenih orgel, ki so spremljale pete litanije, z drugega konca pa hreščeče, piskajoče glasove bučne harmonike, hripavo vriskanje in zamolklo pritrkavanje peta.

Stopil je tudi v hlev, pogledal po jaslih, ali je živina s pridom požrla, da bo nanreč vedel okarati hlapca, kadar se vrne iz cerkve.

Tudi v svinjaku je ogledal korito in se prepričal, ali se dobro in pridno rede prasiči. Pogled na tolste, popolno dorejene ščetince mu je razjasnil obriti in vedno mrkli, sitni obraz; v duhu je preračunjal, koliko bode izkupil prihodnji teden zanje, koliko od izkupička bode porabil za hlapca, deklo, koliko za obleko, za davke ter druge še mogoče potrebščine, in koliko mu bo možno od letošnje prireje deti na stran, to je, posoditi zadolženemu sosedu na visoke obresti. In dalje je računil, koliko bode to neslo obresti, potem pridel še vsoto, ki jo je spravil za letošnje voli, k temu je prištel prihranke prejšnjih let z vsemi obrestmi . . .

O takih prilikah ga je ugoden zaključek vselej razveselil . . .

Iz podstrešja nad svinjakom, ki je bilo prikrojeno za kurnico, je klical in valil tropo kokoši z velikim, prevzetnim petelinom vred, jim ponujal in kazal pest koruze, katero je naružil v rešti pod kapom; kokoši so se sicer hvaležno odzvale z glasnim, odurnim kokodajskanjem, iztegovale dolge, požrešne vratove proti njegovi dlani, ven na mehki, južni, vdirajoči se sneg jih pa ni kar nič veselilo. Ko je videl, da jih ne izvabi iz zatišja, je vsul koruzo v kurnico in šel počasi proti skednju pogledat, ali je rezanica dobro zmešana, drobno zrezana, iz katerega pridevka se jemlje seno, iz katerega slama in detelja.

Tudi pod kozolcem je godrnjaje zapazil, da je stelja pri dnu na mokrem, da je torej vlažna in deloma že gnila.

Ko pa je vse dodobra ogledal in ovohal, je koračil zopet počasi na cesto in si iznova natlačil vivček . . .

Po cesti, doli iz vasi je pridirjal gologlav paglavec, morda še ne štirinajstih let; mehko, oguljeno kučmo je tiščal pod pazduho in ves zasopljen je zakričal Klančarju:

»Oče Klančarjev, pri Rusu se tepo!«

Klančarja je malo zanimalo, kar mu je deček povedal. Vendar se mu je zdelo dobro, da se je nekaj pripetilo, in že je hotel odvrniti dečku, češ, da se jim prav godi, kaj pa plešejo in rogovilijo med tem časom, ko se v cerkvi obhaja pobožnost. V hipu pa se je premislil, da to ne bi bilo umestno reči takemu pobalinu, ki sam zasluži lepo število batin, ker ni šel v cerkev in postopa med tem časom okrog gostilniških oglov; odvrne mu torej osorno:

»Kaj pa te briga to, postopač hudobni! K litanijam bi bil šel, k litanijam!«

Deček se pa ni dal ostrašiti in je kar nadaljeval:

»Tepo se, močno se tepo; Borovščakovega so že popolnoma oklali« . . .

»Poberi se mi s poti, nesnaga grda, pobalinska!«

Klančar ni pripustil dečku dokončati stavka, ko je začul ime Borovščakovo. Nekoč so mu bili nekaj natvezli, da lazi za njegovo Francko, in tega se je bil sedaj domislil, meneč, da ga hoče fante dražiti.

Deček pa le ni šel s poti. Nadel si je kučmo in iznova zatrjeval, da se pri Rusu tepo, krvavo tepo, kako se mečejo pod kap, kako se lasajo in preklinjajo.

Klančar se je obrnil k hiši.

»Pa zaradi vaše se tepo, zaradi Francke, ki pleše pri Rusu; mene so poslali vam povedat, da pojdite ponjo, da prej ne bo miru...«

Poslednja novica je Klančarja vznemirila. Nekaj gorkega mu je pljusnilo na srce, potem se mu je razširilo nekaj kipečega, vročega po vseh žilah.

A Klančar ni bil mož, ki bi bil kazal svojo notranjost drugim, še manj pa takim nedoraslim, mlečnozobim pobalinom. Ni besedice ni črhnal, in v obraz mu ni šinilo ni srage krvi; delal se je, kakor ne bi bil ničesar slišal. Vlekel je navidezno hladnokrvno iz vivčka, polagoma zamišljeno spuščal dim iz ust in gledal četo lačnih, kričavih vrabcev, ki so se hudobno pojali okrog strešnega slemena.

Šele tedaj, ko je čebrenjavi deček izginil, zopet na vas opazovat bojišče, je stopil v hišo in kratko, močno zaškrtnil.

Sedel je na klop in s starimi, koščenimi rokami strahovito udaril po beli, močni javorjevi mizi, da so tanke, potne šipe kar zašklepetale v starih, črvivih oknjakih.

S popolno mirnim, hladnim obrazom je nato stopil k oknu in nemirno nekaj časa bobnal z dolgimi prsti po šipah.

Potem pa je postajal zopet nemirnejši, toda na obrazu se mu ni niti najmanje poznalo . . .

Nenadno, kakor prileti po morju val, se je usula iz cerkve množica ljudi in se hitro razkrapljavala na vse kraje.

Mali poredneži so si takoj pred cerkvenim pragom privoščili malo bitko z zelo ugodnimi kepami.

Možje so se spuščali v malih gručah po trije in štirje do trafike po tobak za prihodnji teden. Gospodinje pa so se ustopile okrog lončarja, ki je bil za zvonikom razložil in razpostavil svojo robo.

Mlada, nakičena dekleta pa so stikala glave skupaj in sramežljivo ugibala, kako bi prišla do Rusa, kjer je danes ples, tako bolj skrivaj. Vsaka je imela tam kaj opravka; večinoma so hotele iti klicat brate . . .

Tedaj pa se je raznesla vest, da se tam tepo.

Vse vprek se je udrlo doli proti Rusu, mlada dečad seveda na prvem mestu.

Tam pa je že bilo konec boja, torej nič več zanimivega . . .

Klančar je vendarle dočakal domačih. Prva je prišla iz cerkve Klančarica in se takoj pričela preoblačiti, ti je sledila dekla, potem hlapec in pastir ter mlajši sin, nazadnje pa je prišla Francka vsa zasopljena, pa rdeča v lica, kakor mak.

Klančar ni nikomur zinil besedice, tiho je stopal iz kota v kot; včasih se je ozrl s polnim, a povsem mirnim pogledom na Francko, katera se je pa vselej takrat tudi močno prestrašila, boječ se, da ne bi zvedeli oče, kje je ravnokar bila. Tudi ženi ni ničesar omenil o dogodku; vedel se je, kakor da se ne bi bilo nič prigodilo.

Pred mrakom pa se je bila ponudila prilika, da sta bila Francka in Klančar sama v sobi.

»Ti!«

S tem se je osorno obrnil do dekleta, ki je pa kar zatrepetalo po tem kratkem, a jeznem ogovoru, sluteč vso nevihto, ki se je zbirala nad njeno glavo.

»Hej, ti, kje si pa bila danes popoldne? — Hm, kaj?«

Francki je zastala vsa kri po žilah za nekaj trenutkov, potem pa se s podvojeno hitrostjo razlila po žilah, in v obraz ter ušesa je je neznansko veliko prišlo. Odgovoriti ni mogla, ker ni mogla niti sopsti. Izbulile so se ji oči, in prestrašena je strmela na besnega očeta.

Le-tega pa je pričela zdajci kar tresti razpaljena, neukročena jeza. Čeljusti mu je stiskal krč, da so kar peli redki, a močni, stari zobje in se je tresel vzdolj posepam . . .

Nehote je zagnal vivček s tako silo po tleh, da se je zdrobil na nešteto koscev.

To ga je le še bolj razburilo.

»Kje si bila — kaj? — kje?«

Glas mu je postajal hripav, zaduščen, čutil je v grlu kakor pest žerjavice. V pergamenasta, mračna lica se mu je nabralo curek raz-

ljučene krvi, kar je bilo pri njem nekaj nenavadnega, nekaj izjemnega; život mu je obletel mrzličast pot.

Francka je otrpnila. Poznala je predobro njegovo divjo narav, njegovo nebrzdano, blazno jezo. Pošibila so se ji kolena, naslonila se je na klop in z obupanimi pogledi na razljučenega očeta pričakovala njegove ostre, morda nečloveške kazni.

»Ti nisi šla v cerkev, kaj ne? . . . Ti si plesala med tem časom . . . ti si mi delala sramoto . . . sramoto!«

Preden pa je dobro ponovil »sramoto«, je že tudi iztegnil dolge, suhe, koščene, a močne roke, jo pograbil za kite in jo potegnil sredi sobe.

To je dekletu grozovito zbolelo. Spustila se je v jok, v suh, ihtoč, skesan jok; pokleknila je pred očeta, se ga oklenila z obema rokama in ga prosila odpuščanja.

Klančar, že tako vedno pust, osoren, robat mož, je bil danes docela podivjan; skoro se ni več zavedal, kaj počenja. Na kako milost ni bilo niti misliti.

»Ti vlačuga, ti nesramnica pogubljena — ti boš meni delala sramoto — ti? — da bi te . . .«

In vlačil jo je za lase iz kota v kot, da so mu kar celi šopi las ostajali v žuljavih rokah; suval in brcal jo z nogami, da se je hčerka kar zvijala neznosnih bolečin.

Ali Klančarju še ni bilo tega dovolj. Posegel je na peč po dolg, zasušen kolec lesa, ki se je sušil ondi za trske, in pričel neusmiljeno mahati po bujnem, okroglem telesu lepe sedemnajstletne Francke. In padalo je vse vprek s tako silo, da so se ji kar vpricho izpuščale dolge, temno-rdeče lise in sive, zatekle bule . . .

Pričela je klicati na pomaganje.

Od tam nekje izpred hiše je pritekla v sobo mati. Že od daleč je čula pokanje kolca po mladih kosteh, slišala jok in vik Francke, hropenje in škrtanje moža, ki je divje, nečloveško pretepal svojo hčer.

Na pragu je obstala in obledela. Nemalo se je začudila, zakaj jo neki preteplje; o popoldanskem dogodku ji ni bilo še nič znanega.

»Za božjo voljo, kaj pa počenjaš? Ali si znorel?«

S tem ogovorom je skočila vmes, a v velikem strahu, da ne bi tudi po nji kaj priletelo; saj je le predobro poznala podivjane strani svojega zakonca.

Klančar se je nekoliko zavedel. Izpustil je dolgo, robato poleno iz rok in se zravnal pokoncu. Skozi brezzobe čeljusti se mu je poredila dolga, nitkasta slina na svileni, nedeljski telovnik. Stara nadu-

šljiva pljuča so se mu dvigala burno, visoko. Pogledal je divje hčer in ženo, pokazal s prstom na hčer in dejal proti ženi: »Ta mora od hiše!«

In stare, zasušene oblike njegovega obraza so se zategnile v vsakdanje, običajne poteze, in popolnoma miren je črez nekaj trenutkov ostavil izbo. —

Prestrašena mati pa je nato pregledovala in pretipavala obtolčeno, pretepeno hčerko, jo izpraševala po vzroku in hudo zabavljala na hudobnega, brezsrčnega, nečloveškega očeta.

Francka se je komaj pobrala s tal. Živinski udarci in nepopisen, nepojmljiv strah so ji bili potrli vse ude. Takoj je morala leči. In materi je bilo novo opravilo na glavi, ko je morala negovati svojo ljubljenko.

K večerji pa je sedel Klančar tako mirno kakor navadno. Ostala družina je izpraševala, kje je danes Francka, in mati je nerazložno zamrmrala, da je nekaj bolehnja, in da je šla že v posteljo, na kar je Klančar molčal; niti ozrl se ni takrat naokoli.

II.

Ves naslednji teden ni bilo Francke nič iz sobe, prva dva dneva pa niti iz postelje. Vdano je prenašala bolečine. Srce pa ji je polnil nov strah, kaj bode šele potem, ko oče kaj več zve; saj jo je vest tako, tako pekla.

Mati se je hudo jezila na trdosrčnega, surovega moža, godrnjaje pa je skrbno stregla bolešno hčerko ter previdno tlačila in skrivala vesti in nelepe govorice, ki so se trosile po vasi o njeni hčeri. Zlasti pred možem je z veliko pazljivostjo prikrivala vse podrobnosti, ki jih je obrekljiva vaška javnost raznašala od ust do ust. Spretno je znala tudi drugim ljudem utajiti vzrok in postanek Franckine bolezni.

Klančar pa je bil ves teden tak kakor običajno; okrog družine je prodajal sitnost, izvečine karal in zmerjal, če je bil pa dobre volje, je pa trdovratno molčal. Radi Francke mu ni bilo niti najmanje žal; celo nasprotno, čutil je neko zadovoljstvo, kakor da je storil svojo dolžnost ali pa izvršil dobro delo. V dotiko s sosedi je itak prihajal po redko, ker je bil sploh nekaj čudak, čemerem, pust posebnec; zato je pač le malokaj zvedel, kar bi ga bilo utegnilo zanimati. In o vsem tistem jezičnem blebetanju in klepetavem opravljanju svoje hčerke ni zvedel ničesar. To je bilo za Frančko velika sreča.

Ko pa je šla prvič po bolezni neko nedeljo v cerkev, so jo ljudje malone s prstom kazali. Tiste stare ženice, ki hodijo menda

samo radi tega v cerkev, da imajo pod zvonikom zanimive sestanke, so spretno in zvedavo iztegovala dolge, suhe vratove, ugibale, po kom naj bi neki bila taka ta Francka; prerešetale so vse sorodstvo nazaj do tretjega rodu in našle par tet in stricev s sličnimi lastnostmi. Potem so jo še malce hinavsko pomilovale, zaključek je pa veljal očetu in materi, ki sta si vzgojila tako hčer.

Črez teden dni je pa gradiva in snovi za opravljanje in besedičenje naraslo dobršni dve tretjini; Francka se je pričela močiti...

Dolg! Kako kratka in navadna besedica in vendar koliko hudega, slabega in neprijetnega pomeni. Dolg, zlasti kmetu, je nekaj neznoznega, včasih celo usodnega, ki ga mori in tlači, ki mu vedno provzroča skrbi.

Fežolek v Slatniku je imel čedno, lepo, precej prostorno posestvo. Ali kakor pa je bilo posestvo lepo in veliko, takisto je bil tudi velik dolg, katerega bi bilo treba s posestva izplačati, takoj izplačati, ker sicer bi rastel, se večal; saj je znano, da se množi dolg baš kakor greh . . .

Fežolek je torej rabil mnogo denarja, denarja ne le obljubljenega in samo v ženitvansko pismo vpisanega, ampak gotovega denarja. Gledati mu je bilo torej pri izbiranju neveste pred vsem na denar. To je bilo vodilo, ko je šel prvič poskušat srečo.

Ali Peter Fežolek je imel poleg obilega dolga tudi precej odurno postavo in nečeden, starikav obraz, kar mu je pri ženitvi provzročalo usodnih težav. Izbirati torej ni mogel veliko, ker lep dekliški obraz z dostojno, Fežolkovemu dolgu primerno doto in njega starikavo postavico so vendar tudi na kmetih nezdružni pojmi.

Na mnogih krajih je bil že zasnil, a povsod so ga — kakor pravijo — udarila vrata po petah.

Zvedel je bil tudi za Klančarjevo Francko, o kateri je čul, da je zelo bogata.

Prvo nedeljo po sv. Treh kraljih pa se je bil oglasil zvečer pri Klančarju, oblečen strogo po natančnih predpisih kmetiškega snubca v črno, z rdečim suknom podvlečeno suknjo, pokrit pa z novim svetlorjavim zajčjakom, obnošenim na tri enakomerno stisnjene vogale.

Spremljal ga je neki bližnji sorodnik, tudi prav čedno oblečen, baš kakor se spodobi snubačem iz dobre hiše v prav dobri hiši.

Vse se je vršilo strogo po obstoječi navadi. Le Klančar se je držal pusto in čemerno kakor vedno, kadil iz malega, novega vivčka in modro, počasi in premišljeno pravil svoje misli o letini in vremenu ter živinski reji.

Klančarica pa je prinesla na mizo poprtnik, pastirja pa poslala k Rusu po vina. Z mladeniško zardelih lic ji je prosevalo neko veselje, jasno, božajoče zadovoljstvo; saj so snubači v hiši velika čast. Spričo dogodkov poslednjih dni je bilo prav umevno njeno veselje.

Francka pa je pobleдела, ko je čula, da jo je prišel snubit Fežolek, tisti zasramovani, pusti, grdi, zadolženi Fežolek, katerega ni do tedaj še nobena marala. In doli v skrivnem, gorkem kotičku živabno bijočega srca, kjer je zavzemala podoba Borovščakovega Antona toliko in tako lepega prostora, se je pričelo nekaj trgati in pokati. Kolena so se ji pošibila, in s tresočo roko je nadevala na drgetajoči život boljšo, lepšo obleko, v kateri se bo morala pokazati odurnemu snubaču, ki bo najbrže v kratkem tudi njen ženin — in — oh! —

Ni si upala dalje misliti. Rešitve ni imela pričakovati od nikogar, vse je bilo zavisno od očetove volje. Misel za misljo ji je šinila po glavi, a druga je bila težja od druge, mučnejša in obupnejša. Ko se je preoblekla, je sedla na skrinjo v stranski čumnati in se hotela zatopiti v kako drugo premišljevanje, a zaman. Na uho so ji udarjali surovi, skrivnostni glasovi; čula je vsako pasameznost njihov pogovora, slišala natančno, kako so se pogajali zanjo — spoznala je, da boše kup kmalu določen, ter da jo boše takoj poklicali tja k mizi . . .

In v svetle, jasne oči so se poredile solze; beli predpasnik je pritisкала nanje, in gosto tkano platno je pilo gorke, grenke solze.

Kupčija je šla bolj in bolj h koncu. Narazen so bili samo še za veliko, molzno kravo, katero je Fežolek zahteval povrh dote. Tega pa se je branil skopi Klančar, in dolgo je moral mešetiti suhi, gostobesedni sorodnik, preden ju je zedinil.

Tedaj pa so poklicali Francko. Zazeblo jo je okrog srca, ko je slišala, da so se pogodili zanjo. Vedela je, da boše ves odpor zaman; saj ji je bila zadnja kazen le še predobro v spominu. Rdečih, objokanih oči je stopila k mizi.

Zadovoljno se ji je smehljaj v obraz Peter, kakor podlasica, če se priplazi do zajca; a ni se zmenila zanj. Oče se ni niti ozrl nanjo; zamišljeno je strmel v belo javorjevo mizo in bobnal s koščeniimi prsti po nji.

Mati pa je stala/tik peči, roke vprte v bok, in s prisiljeno zgovornostjo je hotela prikriti vso zadrego, v kateri so bili tačas vsi v sobi.

Sorodnik Petrov pa je pričel prvi besedičiti in napeljavati pogovor na vse, kar je bilo potrebno. Povabil je Francko tik sebe, ji nallil kozarec, in trčilâ sta. Ko je pa še mati pristopila, se je opogumil tudi Peter, in v kratkem je bilo vse dogovorjeno.

Žalostna je sedela Francka med snubači, molčala in brisala solze; mešetar je celo parkrat zatrdil, da se taka stvar brez solz sploh opraviti ne da.

Že je hotela zabrusiti vsem skupaj v obraz nekaj psovka in jim povedati, da iz vsega ne bo nič, da sploh ne mara Petra, da so vsi skupaj bedasti, ko jo silijo v tak zakon.

A tedaj nekako je pričel govoriti sam Klančar. Suho, a ostro je povedal, kdaj in kako se bo cela stvar vršila; orisal je natančno vse podrobnosti, in to tako odločno, resno, da so pošli vsi ugovori.

Nato pa so trčili, in stvar je bila završena . . .

To je bilo tisto, kar je dalo Francko še bolj v zobe, da so jo grdili in črnili, ji pripisovali vse lepe in nelepe, resnične in neresnične lastnosti. Saj veli pregovor, da, kdor hoče biti obrekovan, naj se ženi.

III.

Med tem pa, ko so pri Klančarju pripravljali za ženitev, se je Borovščakov Anton valjal doma po postelji in si celil in lizal ob dobri postrežbi godrnjajoče, očitajoče matere pri zadnjem tepežu zadobljene rane in praske.

Prijatelji so mu prinašali novice na dom; povedali so mu tudi o snubitvi Fežolkovi in mu potem še natančno očrtali vse podrobnosti in priprave za poroko.

Spočetka ga je bilo to neznansko razburilo. Koval je naklepe, si izmišljal načrte, kako bi uničil tekmeča, razdril celo stvar; in klel je, da se je kar križem bliskalo . . .

Toda vse preklinjanje in rotnje ni nič izdalo.

Pri Klančarju so pripravljali mirnim potem naprej; najeli so črevljarja, šiviljo in mizarja. Kupovali so različne potrebne in nepotrebne drobnine . . . Vse to je pa stalo denarja. A Klančar je dajal, rad dajal, nikdar ni niti zagodrnjal, če mu je bilo treba izdati še toliko vsoto. To je bilo nekaj čudnega, nekaj nenavadnega, in vsi so strmeli nad toliko izpremembo.

Mati pa je hodila s težkim srcem iz kota v kot, tolažila in bodrila obupano hčerko in ji na vse mogoče načine dokazovala, da ji je bližnja možitve v neprecenljivo korist. Toda ves nje trud je bil

zaman. Srce Franckino je bilo čudovito razbolelo, in vsi najtehtnejši dokazi iz spretnih, večjih ust ji ne bi bili mogli vsiliti tega prepričanja.

Kadar je bila sama, so jo nadlegovale vedno misli, kako bi se izrinila iz zagate, v katero jo je bil spravil hladno računajoči oče. In kadar je bila sama, ji je vzklik pogum, in namenila se je večkrat, da se odločno upre očetovi zahtevi; a kadar je stala pred njim in je čutila njegov bodeči pogled, tedaj ji je vstal iznova ves tisti nepopisni strah, ki ga je imela že od mladih nog do strogega, mrkega očeta . . .

Fežolek pa se je radostno smehljaj, si mencial roke in hvalil božjo previdnost, ki mu je izbrala tako lepo, mlado in bogato nevesto. Tudi h Klančarjevem je prihajal doli iz Slatnika redno vsaki dan, se lizal in smukal okoli matere in Francke, očetu pa previdno legal o svojem premoženju in skrbno tajil tajne, neznane dolgove...

In tako je preteklo tistih štirinajst dni do poroke — minila je poroka — minil teden — minil mesec, dva — tri . . .

Med tem je bil Borovščakov Anton okreval. Neznansko ga je bolelo spočetka, da mu je taka pokveka, kakor je slatniški Fežolek, izpeljal dekle; zabavljaj je na vse mogoče načine in ga iz dna nepobožne duše preklinjal . . .

Toda čas in pa dobro vino sta mu polagoma pogasila plamen ljubezni, ki menda tudi ni bil prav velik. In sčasoma se je utešil docela; niti zabavljaj ni več kakor spočetka ter celo poskušal preklicavati tiste vesti, ki jih je bil v prvi ogorčenosti raztrosil, namreč, da prav iz srca privošči Fežolku vse tisto kislo mleko, s katerega je on posnel smetano . . .

Francka pa se je tudi popolnoma vdala. Iznebila se je tistih misli, ki so jo do tedaj vedno vznemirjale, se otesla vseh mladostnih iluzij in se polagoma privadila resnemu, mirnemu zakonskemu življenju.

Oklenila se je z veliko vnemo gospodinjstva, in pod skrbnim nadzorstvom tasta iu previdne tašče se ji je obili trud včasih dobro izplačal.

Peter pa je marljivo upravljaj posestvo, pridno redil živino in skrbno obdeloval polje — poleg tega pa se radoval lepe, mlade ženice.

Z doto, katero je bil priženil, je poplačal polovico dolga; polovica skrbi je bila s tem pri kraju, a druga polovica mu je poslej provzročala še večje nove skrbi in preglavice. Hranil je in varčeval ter deval na stran, a ker ni bilo baš posebnih dohodkov, je umevno, da se ni dala nabrati Bog ve kolika vsota, mali prihranki pa so zalegli komaj za obresti . . .

Premišljal in ugibal je torej, kje bi mu bilo možno kako večjo vsoto zaslužiti, da bi z njo poravnal še ostali dolg in se iznebil teh morečih skrbi . . .

Francka je postajala od dne do dne boljša, marljivejša, preudarnejša in skrbnejša. In vsi tisti zlobni, sikajoči jeziki, ki so preje prorokovali toliko slabih, skoro neverjetnih posledic, so prišli sami do uverjenja, da so se silno, silno varali. Od vasi do vasi se je širil glas o Franckini pridnosti, ščedljivosti in dobrem nje gospodinjstvu, kar je Petra in Klančarico neznansko veselilo . . .

Na vrhuncu svoje sreče pa je bil Fežolek, ko mu je čez leto dni Francka porodila čvrstega, zdravega sina.

In od tedaj mu je še hujše nagajala misel, kako bi naglo, v kar najkrajšem času očistil svoje posestvo dolga, te čudne, kmeta uničujoče bolezni. V trenutkih, ko je bil sam, so mu vstajale lepe, svetle slike v duši: gledal je sinčka, kako mu dorašča, kako se razvija; zrl je vse njegove lepe zmožnosti, slišal v duhu vso hvalo, ki se je širila o njegovem pridnem, dobrem sinu — in neznano, čudno, opojno čuvstvo mu je objemalo tiho dušo ob takih prilikah.

Kadar pa je malega kričača prijel v svoje delavne, trudne roke in ga strastno pritisnil na svoje ustnice in slinaste brke, da je kar pordel zavihani, svetli noscek malemu Petrčku, tedaj je bil nebeško srečni oče samega veselja kar iz sebe . . .

Ob takih prilikah pa se je zaklel, da mora posestvo očistiti dolga, sezidati novo hišo in potem še s skrbnim ščedenjem in vztrajnim, napornim delom razširiti in izboljšati posestvo.

Sinček je bil za Francko nova vez, trdna zveza, po kateri jo je usoda tesneje spojila s prej nepriljubljenim, odurnim možem . . .

In mali Petrček se je vrlo naglo razvijal; v enem letu je bil že izhodil . . .

IV.

Tedaj nekako se je Fežolek odpravljal v Ameriko. Klančar in Klančarica sta mu izprva zelo branila, tudi Francka je bila z odkritosrčno odločnostjo zoper to.

A ubraniti mu le ni bilo mogoče. Uredil in opravil je svoje stvari, se domenil z dolžniki, poprodal nekaj živine, češ, saj je ne bo imel kdo krmiti, ter dal nekaj njiv in travnikov v najem. Plačal je za srečno potovanje sv. mašo, se ganljivo poslovil od sinčka in mlade, čedne ženice, od poslednje s sramežljivo opomnjo na zakonsko zvestobo, potem pa še povedal sto naročil — in končno je s solzami v očeh odrinil za par let v Ameriko po zaslužku . . .

Po Petrovem odhodu se je bilo življenje pri Fežolkovih nekoliko drugače uravnalo.

Francka je gospodinjala in gospodarila samostojno in to tako dobro, da se nista niti tašča niti tast hotela vmešavati v njene posle. Tudi dela je bilo poslej veliko manj spričo poprodaje goveje živine in v najem oddanih njiv.

Z vso materinsko ljubeznijo se je poslej oklenila svojega otroka, ga negovala in varovala na vse možne načine; vse njeno čuvstvovanje in mišljenje se ji je vedno mudilo pri malem Petrčku, ki ji je bil postal odslej takorekoč namen življenja.

Redno vsaki mesec je pisala možu v Ameriko, mu pojasnila vse domače razmere med tem časom, mu orisala natančno z velikim veseljem vsaki gibljaj sina, ki se je tako lepo razvijal, potem kaj malega sporočila o posestvu, za zaključek pa pridela najnovejše novice. Ob določenem času pa je zopet ona nestrpno pričakovala odgovora iz Amerike, iz katerega se je običajno poučila, da se Petru ne godi najboljšje, da se v Ameriki trdo služi denar, da mu ne bo mogoče v nameravanem času prislužiti primerne vsote; dalje pa je bilo običajno v pismu kopa vprašanj in naročil, ki so se tikala malega, kričavega in vedno jokajočega Fežolka . . .

Klančarica je poslej uvidela potrebo, se pogosteje muditi v obližju svoje hčerke. Baš iz tega vzroka se je protivila Fežolkovim nameram takoj v začetku, ko je hotel v Ameriko; prepričevala ga je, da ni umestno puščati mlade, živahne žene same za dalje časa same, da tak zakon ni pravi, in še mnogo drugih reči . . . Ko ga pa le ni mogla odvrniti od prvotnega naklepa, se je čutila sedaj poklicano, da vzdržuje Francko na pravi poti. Porabila je torej vsako priliko, vsaki prosti čas in je stopila gori na Slatnik pogledat, kako se jim godi, kaj počno. Kadar je pa zopet Francki pripuščal čas, je ona morala domov, kjer je v družbi klepetave matere prebila skoraj ves prosti čas. K maši, k večernicam in popoldanskim pobožnostim je mati hčer vedno vodila s seboj. In ko se je uverila Klančarica, da Francka ni več tisto živo, razposajeno dekletce, ki je nekdanj prozročalo starišem toliko skrbi in jeze, marveč pametna, resna zakonska žena, se ji je rodilo v prsih neko prijetno čustvo popolnega zadovoljstva, ki se ji je polagoma razvilo v upravičen ponos . . .

Tudi Klančar je bil postal tekom tega časa proti Francki zelo vljuden in dober, poseben ljubezniv in prijazen pa ni bil še nikdar v svojem življenju, niti napram svoji ženi . . .

Hitro je preteklo leto izza Fežolkovega odhoda.

V.

Pogosto se pripeti v življenju, da se iz malih, neznatnih in brez-pomembnih prigodkov razvijejo mogočne, celo usodne posledice. —

Tista velika, siva krava, katero je bil dal Klančar Fežolku povrh dote, je bila ostala jalova. In stari tast je v svoji gospodarski izkušenosti ukrenil, da je treba kravo prodati, ker jalovko krmiti črez zimo se vendar ne izplača. Da pa bi zanjo vzeli nekaj več denarja, so jo pričeli zadnje tedne pred velikim, letnim semnjem na Zdenski rebri še posebno krmiti; sam tast pa se je bil odločil, da jo popelje na prodajo.

Zadnje dneve — zavela je bila jesenska burja — pa se je bil starec nekoliko prehladil in je pričel pokašljevati. To ga je odvrnilo od prvotnega namena; saj ven na jesenski mraz ne bi bil nihče spravil o takih prilikah starega Fežolka.

Na semanji dan zjutraj je ležal na peči vznak, kadil iz pipe, da so se kar celi oblaki dima valili po sobi, in premišljal, koga bi dobil, da bi šel namesto njega s kravo v semenj.

Tedaj pa se je odločila Francka, da pojde ona sama.

In tast je bil takoj zadovoljen z njenim ukrepom. V pouk pa ji je naročil sto reči; natančno ji je obrazložil, koliko naj jo ceni spočetka, koliko sme odnehati, in kako jo mora hvaliti.

Takisto pa je ona onima dvema naročila, kaj naj počneta med tem časom, kako naj krmita prasiče in ostalo kravo; od malega, jokajočega Petrčka pa se je poslovila z obljubo, da mu prinese s semnja lepega, rdečega konjička.

Krava je bila izpočita in dobro izpasena, dalje časa že tudi ni bila iz hleva; skakala in zigravala se je vso pot, tako da je imela Francka mnogo opravka, da jo je krotila in obladovala.

Doli do ceste jo je bila neugnana razposajenka že povsem utrudila in segrela.

Na ovinku pod Zdensko rebrijo jo je prešel neki voznik, ki je prav neusmiljeno podil mimo. Ropotanje obrabljenega vozička po visoko nasutem gramozu je splašilo mlado, nagajivo kravo; poskočila je nenadno, otresnila Francko od sebe in dirjala prosta po cesti naprej.

Francka pa je tekla za njo. Ali kadar ji je zopet prišla prav blizu in jo je že hotela zagrabit za vrvco, katero je krava vlekla za seboj, je poskočila krava kakor obdivjana ter drevila dalje.

Bala se je že, da ji ne bi krava zavila domov, ker potem-takem bi bil ves današnji trud zastonj; zatorej jo je večkrat zaporedoma poskušala ujeti.

A ves trud je bil zaman. Pustila jo je potem mirno korakati pred seboj, češ, saj jo bode že kateri semnjarjev ujel in prestregel.

Pa v tem je pridirjal zopet drug voziček po cesti, in ta je s silnim ropotanjem iznova splašil pobeglo kravo. Sedaj pa je ni bilo moči več dohajati, in Francka je stopicala prav počasi za njo.

Doli pod Zdensko rebrijo pa je ujel kravo, ki se je bila med tem že popolno upchala, Borovščakov Anton; ker pa ni vedel, čigava je, je počakal gospodarja pred vhodom na semenj.

Francka ga je ugledala že od daleč, in neko neprijetno čuvstvo ji jo obšlo razgreto telo.

Bližala se mu je z veselimi koraki, ker ji je bil ujel kravo, in v zadregi je premišljevala, kako bi ga ogovorila, ali z »vi« ali »ti«.

Tudi njega je obšlo nekaj čudnega, tesnega, a vendar si ni mogel raztolmačiti, kaj bi to bilo.

Prvič sta se videla danes čez tri leta. Takrat je bil namreč po poroki Franckini Anton takoj odšel na Dunaj, kjer je po zimi pekkel kostanj, po letu pa točil različne hladne pijače ter prodajal fino pecivo. Pred nedavnim pa so ga bili poklicali domov, da ga bodo ženili . . . Prva njegova pot je bila torej v semenj.

»Ti čuha grda, ti neubogljivka!«

Po tem ogovoru se mu je približala in prijela za vrstico, na kateri je držal Anton kravo.

Antona pa je mučila baš ista zadrega glede odgovora kakor Francko. Že je hotel, sramežljivo gledaje v tla, stopiti v stran in ji izpred oči izginiti, pa v hipu, ko se je srečal z njenimi še vedno svetlimi očmi, se ga je polotila neka hudomušnost. Rdeči in sedaj spričo razburjenja povsem s krvjo zaliti nje obrazek mu je kar hkratu iznova ugajal. Vprl je prav drzno svoje bodeče oči vanjo in jo prav prilizjeno vprašal:

»Kaj je to tvoja krava, Francka?«

»Kaj pak!« mu jo odgovorila kratko in premišljevala, kaj bi mu še dejala na to; saj jo je bil njegov prijazni odgovor tako prijetno iznenadil.

»Hvala, da ste — si jo ujel; oh kako sem ti hvaležna!«

Obrnila se je zopet z vsem obrazom v Antona in se čudno, nagajivo zasmejala; potem pa je udarila po kravi s šibo, da je šla za njo.

Anton ni vedel, kaj bi storil. Na mestu mu ni bilo obstati, za Francko ga je bilo pa le sram iti; bal pa se je posebno, da ga ne bi kdo opazil v njeni družini.

Stopil je za njo.

»Koliko boš cenila to kravo?«

»Osemdeset goldinarjev!«

Zopet ni vedel, kaj bi vprašal, deloma pa tudi ni hotel radi prevelike množice živine in ljudi, ki so se gnetli po ozkem potu gori na vrh. Počasi je stopal za kravo, jo poganjal, in čudna slast mu je pojila dušo, ko je motril okrogle, vitke ude Franckinega života. In v spominu se mu je pojavilo vse nekdanje življenje.

»Kako pa, da greš sama v semenj, kje pa imaš moža?«

»Oh, ta je že več nego poldrugo leto v Ameriki!«

»V Ameriki?!« se je začudil Anton; potem pa je zopet dolgo časa molče korakal za njo. Neka neprijetna otožnost, bolečna zamišljenost se ga je polastila v tistem hipu.

In njo so objemali isti občutki . . .

Okrog pa so odmevale kletvice in kriki pijanih mešetarjev, pomenljive opazke, seveda z dovolj kričečim glasom izgovarjane, so prihajale iz ust mnogoštevilnih kupcev; vmes pa se je mešalo mukanje goveje živine, meketanje in beketaanje koza in ovac in kruljenje svinj.

Ob potu se je tudi glasila lajna, iz male, bližnje gostilnice pa so prihajali glasovi nadušljive harmonike.

Antonu se je od trenutka do trenutka bolj tožilo po Francki; bolj ko se je vanjo zagledaval, živahneje mu je plala kri po žilah.

Prerinil se je prav do nje, da bi ujel kak pogled iz njenih oči.

In kadar se je res med pogovorom ozrla Francka nanj, tedaj ga je obšlo neko divje, bohotno veselje; kar izpiti je hotel s pogledom vso krasoto iz njenih oči.

Ko pa se je zopet domislil, da je vse to zanj izgubljeno, da je zanj že odmrlo, in ko je primerjal, kako je nekdaj bilo — tedaj se mu je zdelo, da mu trgajo srce s kleščami iz prsi.

Zarotil se je, da se morajo časi povrniti. A hkratu se je spomnil, da je Francka omožena, torej drugemu izročena po božjih in naravnih in človeških zakonih, ter da nima sedaj nihče drugi pravice do nje, razen če si hoče onesrečiti in uničiti življenje in zapraviti večno zveličanje . . .

Doli v prsih mu je postajalo nemirno, ondi se je borila velika mučna borba.

»Francka, zakaj si mi storila to — zakaj si mi postala nezvesta?«

Strah in sram ga je bilo takoj svojega vprašanja; niti oči ni mogel vpreti takrat vanjo, ko ga je pogledala.

Ona se je hotela nato nasmehniti; ko pa je zazrla njegov obraz, ki je navzel tako čudne, nekam grozne poteze, se je prestrašila in pobleдела. Preletela jo je skeleča nemirnost, in srce jo je zabolelo. Premišljala je, kaj bi bilo najprimerneje odgovoriti. — Baš pa, ko se je hotela zagovarjati, se je bil Anton odstranil tako nenadno, tako nepričakovano, da sama ni vedela, kdaj.

Zjezilo jo je. Otresti se je hotela vseh neprijetnih misli, pozabiti je hotela kar takoj to nepričakovano snidenje, a ni mogla; zopet in zopet so ji vstajale enake misli, se ji razpredale med premišljevanjem v čudne, grozne podobe.

A pomoči si ni mogla. Čutila je na sebi neko čudno, usodno izpremembo, bolesten vtisk svidenja z nekdanjim fantom. Obšla jo je groza, da ona sedaj kot zakonska žena kaj takega premišlja.

Napravila je skrivaj križ in molila: »Češčena si, Marija . . .«

Vse zaman.

Ozirala se je zvedavo okrog; uzrla bi bila rada vsaj še enkrat Antona, da bi mu pojasnila in obrazložila svojo krivdo — potem pa ne bi hotela nič več na to misliti.

Toda v kričavi, prerivajoči se gneči ni bilo nikjer več opaziti Antona . . .

Za kravo jo je vprašalo več kupcev po vrsti. Kratko, suho jim je odgovarjala kupno ceno; le-ti so se navidezno čudili visokemu kupu, odmajevali z glavami in menili, da se za tolik denar krava ne bo prodala.

Tako je preteklo dopoldne, a krava še ni bila prodana . . .

Doli v gostilnici pa je sedel Anton za mizo, si glavo podpiral z rokami in strmел v vino, katero je polagoma, a v dolgih, željnih požirkih pil. Pogosto se je ozrl skozi okno na cesti, da mu nihče ne bi prišel iz oči, ki se bo vračal s semnja. Menil je tudi, da se bo Francka v kratkem vračala domov, in tu sem jo lahko pokliče gredoč.

In ginila mu je ura za uro . . . kozarec je praznil za kozarcem . . .

Ko pa le ni hotelo biti izlepa temu konca, je plačal račun in se napotil nazaj na semenj . . .

Pozno popoldne je prišel zopet neki kupec kupovat kravo od Francke. Obljubil je zanjo bore malo, ali ona mu je takoj precejšnjo vsoto odnehala. V hipu je pozabila vsa tastova naročila; današnja nemirnost in notranja razburjenost sta ji vzeli zadnji kosček pametne preudarnosti.

Pri ceni je še mnogo odjenjala.

A oni še ni bil zadovoljen. Jadikoval in tarnal je, kako so jeseni slabe kupčije, da nima slično blago tačas nobene vrednosti, in še več takih neverjetnih reči . . .

Prodala je kravo za slepo ceno, potem pa so šli pit »likof«.

Ko pa so prišli doli do gostilnice, ni bilo že več ondi Antona; zgrešili so se bili.

Nekoliko je pripomogla čudna razburjenost, nekoliko pa dolgo čakanje na semnju po dolgem, trudapolnem potu — skratka, Francka je bila zelo žejna in je pila . . .

Težko se ji je zdelo, ko je menila, da je šel Borovščakov že domov; smilil se ji je revež, saj je bil videti radi nje tako obupan. Poleg pa jo je vendar zopet navdajal strah, češ, morda je pa vendarle radi nje tukaj ostal, in kaj bi se ondaj vse lahko dogodilo.

Zdrznila se je.

In da bi ta čudni, razkošni strah, to živce vzburjajoče hrepenjenje po nečem neznanem ter to nezdravo omotico odvrnila, je slastno pila.

Vino pa ji je še bolj dražilo in vznemirjalo kri, rdečilo lica ter stiskalo srce . . .

Malo pred mrakom pa se je odpravila domov.

Na cesti sta se sešla z Antonom.

»Kaj si še tukaj, Francka?«

Anton se je delal, kakor bi jo bil nepričakovano srečal, a jo je že dolgo čakal.

»Glej ga no, saj vidiš, pa ti — ti si tudi še tukaj!«

Stavek je končala z glasnim smehom, baš kakor včasih pred tremi leti.

Potem pa sta šla skupaj po cesti.

Njemu je pričela kri iznova nemirneje plati; obračal se je vedno z obrazom proti Francki in ji zanimivo pripovedoval o svojem življenju tam v velikem mestu med tem časom.

Smejala se mu je drzno in živo kakor nekdaj, izpraševala ga vse podrobnosti in se opravičevala krivde . . .

Temnilo se je, in Francka je postajala vedno živahnejša in dobrovoljnejša.

Pozabila je na moža, na otroka, na dom, še celo na samo sebe . . .

Na križpotu, kjer cesta zavije na Slatnik, bi se bil moral Anton ločiti, tedaj pa je nekaj menil, da bi jo bilo strah samo po taki temi, in jo je dalje spremljal.

Tast in tašča sta že spala, to se pravi v postelji mrmraje in godrnjaje pričakovala, kdaj se vrne.

Francka se je hotela pred hišo posloviti od Antona, temu pa ni bila nič ljuba ta ločitev. Iskal je primerneza izgovora.

»Oh, Francka, sinčka mi še pokaži; tako rad bi ga videl, zato ker je tvoj; danes je prilika, nihče me ne vidi — spusti me noter!«

Ona se je zdrznila; izgovarjala se je, da ga bodeta tast in tašča začutila, da bo Petrčka lahko o drugi priliki videl; a vse to je bore malo izdalo. Ko je odprla vežna vrata, je stopil tiho, previdno, po prstih v vežo, ondu pa obstal toliko časa, da je Francka pri vratih v stransko čumnato na kratko povedala, da je kravo prodala.

Tast pa je bil radoveden možiček, ki bi bil rad še noč zvedel vse podrobnosti kupčije in potem še celega semnja v celoti. Začudil se je nemalo, ko ga je Francka potolažila, da mu bo jutri vse natančno dopovedala, danes pa da je prezaspana in utrujena, ter je šla spat.

Za njo je stopil tudi Anton v sobo.

Tik postelje je ležal na malem, ograjenem, nalašč v ta namen napravljenem stolu dveletni Petrček. Spečemu otroku so se rožnata lica jasno svetlikala, ko je Francka prižgala svečo.

Pri svitu brleče luči, v domači hiši, ob zakonski postelji in tik lastnega deteta je šele prav spoznala ves svoj položaj.

Kakor iskra ji je šinil po telesu nov, nepopisen strah, da je kar otrpnila ter takoj zopet upihnila luč; nato pa je pričela prav goreče in res odkritosrčno prositi Antona, naj odide.

Toda brezuspešno! Baš v tem hipu se je Borovščaka polotilo neko pijano razkošje, da je izgubil poslednjo iskrico razuma. Ko ga je pa zopet objela tema, je iztegnil roke in objel tresočo, šepľajajočo Francko in jo nerodno, a strastno poljubil.

To jo je docela zmedlo. Polastila se je je popolna, omotna utrujenost, neka prijetna, opojna lenoba, in ugoden, mamljiv krč ji je sedel v ude...

Petrček se je bil prebudil. Dvignil je kuštravo, zaspano glavo izpod odeje, si pomencal z otroško nerodnostjo oči in skoro jokajoče povedal:

~~Mama, ma ma, bav — bav!~~

»Le tiho, Petrček, le tiho; nič ni — nič... Na konjička sem ti prinesla, le zaspančkaj!«

V.

Naslednje jutro se je Francka zbudila neobičajno pozno.

Prestrašena je naglo skočila pokoncu in se pričela oblačiti.

Pred duhom ji je plul ves včerajšnji dan, vse početje od jutra do večera.

Zdrznila se je, in ude ji je preletel mrzličast pot. Napravila je križ in hotela moliti jutrnjo molitvico, a je ni mogla.

V srce, tja, kjer prebiva vest, ta obsojevalka vsega slabega in napačnega, ji je leglo nekaj težkega kakor svinec in vročega kakor žerjavica.

Po ušesih ji je zašumelo nekaj nerazločnega, a bolestnega, da se je prijela za glavo z obema rokama.

Greh! Greh!

In obstala je med oblačenjem, vprla osteklele, rdeče oči na spečega sinčka, v notranjščini pa jo je zbadlo novo vprašanje:

Kaj je bilo tega treba?

Kako prijetno, mirno in brezskrbno se je živelo poprej, to je začutila baš tedaj, ko ji je nemirna vest pričela očitati grozen, globok padec, ko se je zavedela strašnega pregreška.

Pri Petrčku se je hotela razvedriti; sklenila se je nad njegov obrazek in ga poljubila na črešnjevo, lepo, mehko ličce.

A ko so se njene drgetajoče ustnice doteknile lica nedolžnega, otroka, jo je nekaj speklo, kakor da je poljubila razbeljeno železo.

In iznova ji je zašumel po glavi ves spomin včerajšnjega dneva.

Slika nedolžnega, brezskrbno in sladko spečega otroka ji je vžgala nov zubelj kesanja, ji provzročila novih boleti.

Onečastila sem ga ... osramotila mu dobro ime ... Moj Bog! Zakaj si pripustil ...

Glavo je pritisnila nazaj v posteljno odejo, kakor bi se bala gledati beli dan, ki je silil skozi okno, in grenke, velike solze so ji lile iz oči ...

Preko sinčka pa ji je šinila misel na moža, ki se trudi in muči po svetu, da bi osrečil njo, ki ga je tako pregrešno varala in goljufala, popolno onečastila in osramotila ...

In razmišljala je včerajšnjo dogodbo; fantazija, zbudena po pravični vesti, pa ji je prednašala strašne, plašeče slike. Kadar jo je očitajoča, pekoča vest spomnila krivde, takrat se ji je vselej dvignila kaka druga misel, ki bi naj služila v zagovor.

Prelomila sem zvestobo ... poteptala prisego, katero sem mu stóčila vpričo neskončnega, pravičnega Boga ... Zakaj?

Toda ne . . . saj ga nisem vzela iz ljubezni . . . prisegla mu nisem prostovoljno . . .

A slični glasovi ji vendar niso mogli potešiti vesti, ki ji je od trenutka do trenutka glasneje in močnejše klicala v spomin:

Greh! Greh! Prokleta bodi žena, ki je goljufala svojega moža! Prokleta! . . .

Oblekla se je in pobegnila iz hiše. Ponesla je jedi prasičem in šla krmit kravo.

Toda vsaka stvar na potu jo je spomnila groznega, usodnega padca in ji poklicala živo pred oči nekdanje mirnejše in srečnejše življenje.

Ko pa je prišla spet v hišo, jo je že ondu komaj čakal tast z obilico vprašanj o večerajšnjem semnju.

Razmišljeno, pretrgoma mu je odgovarjala, tarnala, da je bila kupčija zelo slaba in take reči, v oči pa ni mogla pogledati starca. Takrat pa, ko ji je dejal, da je prišla pozno, prepozno domov, se je zdrznila po vsem životu, pogled iz starčevih oči jo je zapekel, ker je menila, da vidi bistroumni možiček njeno notranjost, njeno večerajšnjo pregreho.

Ves dan ji ni bilo nikjer obstanka; nemirno je stopala iz kota v kot, od poslopja do poslopja. Sinček, kateri ji je bil prej v največje veselje, v najboljšo razvedrilo, ji je postal hkratu priča neke obupne resnice, zbujaivec že itak pekoče vesti.

Vse naslednje dni je ostala taka. Skrbno se je ogibala vsakega srečevanja z drugimi vaščani in previdno prikrivala pred tastom in taščo grozno duševno izpremembo.

Največja skrb pa jo je bila, kako da to prikrije lastni materi. Toda tudi to se ji je vrlo posrečilo; spočetka je zmotila mater z vsakovrstnim pripovedovanjem, pozneje pa le-te radi bolehnosti itak ni bilo nič na nje dom . . .

In s kakšnimi občutki je pisala potem prvo pismo možu v Ameriko; skoro je bila prepričana, da bo mož takoj spoznal vso njeno hudobijo in propadlost.

Močno se je veselila, ko ji je mož od pisma do pisma živeje obetal, da pride v kratkem domov, ker se mu niso in ne morejo izpolniti nade, s katerimi je bil prišel v Ameriko.

Želela je, da bi bil ta trenotek že tu, in potem bi bilo vse pozabljeno, zakrito . . .

Baš iz tega vzroka mu je tudi pisala, da ga doma prav težko čakajo . . .

Od zadnjega semnja ni Borovščakovega Antona nič več videla. Čula pa je v kratkem o njem, kar se je sploh govorilo po vasi, da se je doma s stariši sprl, da noče prevzeti posestva in se oženiti na dom, da je šel spet na Dunaj, in da ga ne bo več nazaj . . .

To poslednje jo je izprva zbolelo; ko pa je natančneje pre-mišljala, jo je še celo razveselilo, češ, da bo sedaj imela priliko se poboljšati.

Polagoma se ji je vest umirila in utešila, ko je mislila, da je nje krivda zakrita, neznana . . .

Pozneje pa je začutila nasledke greha. In divji, nepopisen obup ji je napolnil dušo, ko se je docela uverila svojega položaja.

Poslej je ostajala vedno doma in skrbno skrivala pred tastom in taščo vedno vidnejše znake.

Kadar pa je bila sama, so ji vstajala grozna, strašna vprašanja, katerim pa ni mogla, ni znala odgovoriti.

Strah pred možem, očetom in drugim svetom ji je pretresaval mozg, ji prešinjal vse telo. Lica so ji od dne de dne bledela, se udirala in upadala, ustnice pa so ji posinjele.

A skrbno in goreče je zakrivala vse te vidne znake pred svetom, tajila vse neznosno gorje, ki ji je objemalo telo in dušo.

Nekaj dni pred usodnim časom pa je prejela od moža zopet pismo, v katerem ji je povedal, da se odpravlja domov, kako se veseli zopetnega svidenja z njo in sinčkom, končno pa jo prosil, naj moli za srečno potovanje čez morje . . .

To ljubeznivosti polno pismo nevednega, srečnega in žene se veselečega moža ji je odvzelo zadnjo iskrico zavednosti.

* * *

Stara, bolehná Klančarica je sklenila suhe, vsled bolezni uvele roke nad glavo ter vzkliknila vsa otrpla: »Križani Jezus!«, ko je bila začula grozno, mozg pretresujočo novico.

Klančarju pa se je mrki, pusti obraz zožil, oči zelenkasto za-blisnile, potem pa je odhitel gori na Slatnik.

Strma, grda pot ga ni danes prav nič utrudila, in stara, na-dušljiva pljuča so danes vsled silne, prestrašene razburjenosti in ži-vinske besnosti dihala povsem pomlajeno.

Med potom je večkrat potegnil iz žepa velik, oster nož, oti-paval rezilo in divje strmel predse.

»Hm, če mi je res naredila to sramoto, potem je bolje, da . . .«

Sam sebi si ni upal zamrmrati, kar je bil tako trdno sklenil ravnokar.

Pospetil je z mladeniškim ognjem korake.

Gori na vrtu Fežolkovem se mu je odprl čuden, strašen prizor.

Sredi med dvema, službeno napravljenima žandarjema je stala Francka uklenjena, steklene, izbuljene oči pa povešala v tla. Pred njo pet korakov pa sta dva doktorja ogledovala malo, mrtvo, v stare cunjice zavito dete.

Klančar se je v hipu prepričal o vsem. Toda uvidel je, da je prišel prepozno — Francka je že bila v rokah pravice; ročen je bil posla.

Od srama in razburjenosti se mu je stari, onemogli život sesedel; ko pa je zopet dobil zavest, je izginil za voglom, od tam pa odhite! v dolino, preklinjajoč:

»Zakaj je nisem umoril takrat te kače . . . te hudičeve zalege . . .«

* * *

Črez nekaj časa pa so vsi okoličani pričakovali lokalnega lista, zelo nestrpno želeč zvedeti, na koliko bo obsojena nečloveška mati, ki je umorila svoje dete . . .

Nekako takrat pa so prinesli listi tudi vest o grozni nesreči na Atlantskem oceanu, kjer se je bil francoski parnik »Bourgogne« zaletil v neki angleški parobrod ter se razbil. Med imeni ponesrečencev je stalo tudi razločno tiskano:

Peter Fežolek iz Slatnika na Kranjskem . . .

Dve taki novici hkratu v naši okolici, to je bilo preveč, in stare ženice so prorokovale zamete, točo, slabo letino, vojsko, povenenj in sušo, lakoto in ne vem kaj še vse.

Stara Klančarica pa je hvalila neskončno previdnost božjo, da je bila odtegnila Petru toliko gorja.

O poezijah Jenkovih.

Spisal dr. Janko Bezjak.

(Dalje.)

Jenko je pevec drobnih lirskih pesmi v najožjem pomenu besede: on je lirik kat' eksotén. A vsaka njegova pesem je mična, vsako preveva pravi pesniški duh. Ne najdeš pesmi, pa bodi še tako kratka in majhna, da je ne bi bral vesel in pesniško navdahnjen; ta ti kaže to, ona ono zanimivo stran pesniškega čuvstvovanja. Slika se vrsti za sliko, obrazec za obrazcem, čustvo za čustvom pred tvojim duševnim očesom. Vse v njih je resnično, vse naravno.

Nežne so vse njegove pesmi, v katerih poje o ljubezni svoji. Skozi nje veje sladak duh pomladanski, in nekaj nepopisnega čutiš, kadar jih prebiraš. Preprosta je oblika, preproste so besede; segajo ti pa globoko v srce, globlje nego še tako žalostni zdihi ali visoko doneče, vzosite besede prisiljenih naših pesnikov. Najlepše med njimi so pač »Obujenke«, katerih vsebino sem že gori podal; podobne so biserom muze Heinejeve.

Pesmi pa, ki so posvečene trpečemu narodu slovenskemu, so tako polne globoke žalosti, trpke grenkosti in otožnosti, zraven pa takega vznesenja, tolike navdušenosti, da pretresajo čutečega bravca v globini duše njegove in bude v njem tisto ljubav do naroda, tisto navdušenost za njega svete pravice, katera je navdajala in polnila pesniku veliko in močno dušo. Ali ne veljajo te besede o pesmih: Samo, Slovenska zgodovina, Adrijansko morje, Ločitev, Naprej? —

A Jenko ni samo pel o svoji deklici, o slovenski domovini, o lastnem življenju, prav kakor Prešeren; volil si je še druge resne snovi, kakršne so pristojale ozbiljnemu mišljenju njegovemu. Zapuščeno, nesrečno dekle, izgubljena nedolžnost, ljubezen materinska, razvaline, grobovi, puhlost in ničemurnost sveta, ničevost življenja, to so še predmeti Jenkove modrice.

Po grobovih hodi, kjer zelena trava, znamenje upa, poganja iz trohljivosti — kjer starost leži in »v prahu počiva lepota nekdanja«. Zdajci zagleda nedavno izkopano jamo, pogleda vanjo, »šest čevljev globoko, tri čevlje široko, ki meja je mislim, letočim visoko«. Pri tem pogledu se mu roke s silo sklenejo na prsih, in globok zdih se mu izvije iz prsi: trohljivosti zakliče »grozno hvalo«, »da jek so zamolkel dajale gomile«. (Na grobeh.)

Na razvalino krene, kjer »zelen mah obrasta zrušene zidove«, kjer veter žalostno buči; ondi vprašuje, »kaj je moč človeška, kaj so njena dela?« Vprašuje dalje o hitro tekočem življenju človeškem, češ: »Al' so samo sanje?« (Iz »Obrazov« VII.) »Sanje« — mu odgovori jek.

Pri teh in še nekaterih drugih snoveh nas Jenko živo spominja nemških pesnikov Höltja in Lenaua.

A največ se je naučil od Prešerna in Heineja. Prešeren mu je bil vzorna zvezda na nebu slovenskega pesništva. Saj smo že opomnili, da je v svoji troji snovi, obsegajoči ljubezen do izvoljene device, ljubezen do domovine in naroda slovenskega in pa razmišljanje in čuvstvovanje o lastni usodi, popolnoma podoben Prešernu. A tudi na druge sličnosti med Jenkovo in Prešernovo muzo naletimo zdaj tu, zdaj tam. Navedimo še pri ti priložnosti peščico izmed njih!

Prav kakor Prešeren riše nezakonsko mater v njeni neizmerni ljubezni do deteta, takisto nam ve Jenko v prav takem nagovoru slikati vse bolečine, trude in skrbi ljubeče matere, le živeče za otroka svojega. Tudi ta mati je že sto in stokrat prosila ljubega Boga:

»Oče, hudega ga brani,
Meni, sebi ga ohrani!«

Tudi ta mati najde popolno plačilo za vse skrbi v detetu, namreč v pridnosti ter pobožnosti njegovi. Kakor Prešeren tam, tako je zadel Jenko tu pravi, v globino srca segajoči glas nepopisne, neizmerne ljubezni materinske.

Kakor se v Prešernovem »Zdravilu ljubezni« sin iznebi svojih srčnih bolečin na vojski ter pride do matere »list poslan«, črno zapечат, govoreč: »O mati! tvoj sin je mir dobil«: takisto se spominja oče v »Zimskem večeru« Jenkovem svojega edinega sinu, ki je tudi šel v tuje kraje, »koder vojska smrt gostuje«. Dokaj časa o njem ni bilo nobenega glasu:

»Tretje leto list poslani
Nam njegovo smrt oznani.«

A Jenko je misel še dalje razsnoval: mati leže in ne vstane več, ampak osmi dan v Bogu zaspi.

Prešernovo »Slovo od mladosti« je porodilo Jenkovo žalostno-grenko pesem »Naj bo«. Kakor je Prešeren zgodaj okusil sad spoznanja; kakor je uvidel, da vse svetle gradove, ki si jih zida mladina v zrak, odnese »prve sapice dih«, da »up golj'fivi« navdaja srce mladeničev; kakor mu navzlic temu »srce bridko zdihuje« po izgubljeni

mladosti: tako toži Jenko — kar smo že zgoraj omenili — da je rano okusil grenkost in »žolč pregotove resnice«:

»Da vsega, kar up nam obeta,
Pozneje, ko pridejo leta,
Ne spolnijo nam polovice.«

Tudi on ve, da se ne bo vrnilo več, kar je srce izgubilo, da mu »zastonj vzdihuje« . . .

Ljubezen do domovine mu polaga na jezik enake želje kakor Prešernu. Le-ta želi v sonetnem vencu, da bi nam nebesa poslala Orfeja, ki bi s svojimi pesmimi otajal »Slovencev vseh okrog rodove«, »da bi nam srca vnel za čast dežele«; on želi, da bi mogel sam »z rožicami svojega Parnasa« zbuditi »slovenščino celo«, »da bi vrnili k nam se časi sreče«. Prav tako navdaja našega pesnika vroča želja in strastno koprnjenje po mogočni ljubezni do naroda slovanskega. Tudi on

»V pesmih glas bi svoj povzdignil
Ž njim Slovane bi navdihnili. («Samo».)

Kakor Prešeren često govori o »sreči sovražni in krivi«, katera ga vedno zasleduje, da so se »pleča že navadila butare« in »usta grenkega bokala«; kakor govori o upu in strahu in praznem srcu svojem v znanem geslu:

»Sem dolgo upal in se bal,
Slovo sem upu, strahu dal;
Srce je prazno, srečno ni,
Nazaj si up in strah želi« —

pa tudi drugod: takisto pravi Jenko, da ga je »sreča« dala v oblast »togi žareči«; da »z upanjem dvom se bojuje« («Naj bo»); da se »miru odpira prazno srce«. («Izpremembra».)

Kakor naj pesmi Prešernove pojo le njeno hvalo«, ki se bo glasila »Slovencem še prihodnje čase« («Strunam«, »Sonetni venec»); kakor Prešeren v 1. gazeli pravi o svoji pesmi:

»V nji bom med slovenske brate sladki glas zanesel
Od zahoda do izhoda tvojega imena« —

takisto so pesmi Jenkove le nji napisane («Namen mojih pesmi»); takisto dela naš pesnik le zanjo svojo pesem, ki bo nosila njeno »hvalo križemsvet«, ki

»se glasila
bo še v času poznih let«. («Moja pesem».)

I on bo dal svoje pesmi »med brate«, naj jo razglasijo:

»Naj te razglasijo
Po vsi domovini,
Koderkol' živijo
Majke Slave sini!«

Kakor Prešeren zvezdice prosi:

»V hram pogledjte,
Mi povejte,
Zvezde, al' res ona spi« --:

tako tudi Jenko:

»Zvezde, v daljo se ozrite
In pogledjte v nje srce,
Zvesto meni oznanite,
Al' res bije še zame.«

V enem svojih sonetov pravi Prešeren, da so njegove oči vedno bile pri nji, da so njegova usta govorila le njeno hvalo, roke pisale po sili njeno ime, noge le hodile po njenem sledu. A prepovedal jim je to dejanje, in ubogale so:

»Mir dale so roke, noge ravnale
Po rok, ust in oči so se izgledi.«

Tako se je ustavljal ljubezni brez upanja. Pa misli in želje vroče mu niso bile poslušne, ampak so mu vedno k nji uhajale.

Nekaj sličnega čitamo v Jenkovih poezijah. Ko se je pesnik poslovil od svoje deklice, je izrekel njegov jezik: »Zdrava bodi ve-komaj!« in noge so ga nesle naprej.

»Ali srce se ustavlja,	Davno žal je nogam djanja,
Vse drugače govori,	Žal jeziku besedi,
Le prisego še ponavlja,	Srce vedno le priganja
Ne odreči mi veli.	Ponoviti blage dni« . . .

Tako bi še mogel marsikatero podobnost in vzajemnost navesti, vendar naj to zadostuje.

Videli smo, da je pesnik najnežnejšega in najmečjega čutja; videli smo pa tudi, da govori iz njegovih poezij neka grenkost in rezkost, ki vse zaničuje: Jenko je pesimist med slovenskimi pesniki. To pa je postal po hudo ga zatirajoči usodi. Zato najdemo v nekaterih njegovih pesmih nepričakovan satirski obrat, po katerem se vsa vesela in sladka čuvstva, ki se lotevajo bravčeve duše, pretvorijo hipoma v rezko nasprotje, in bravcu se zdi, kakor bi se strune pretrgale z neskladnim glasom.

Najznamenitejše v tem obziru so štiri vrstice, ki slovejo:

»Kadar bom pred sodnjim stolom stal,
Upam, da me Bog ne bo pogubil,
Samo, če mi bo odvezo dal,
Da sem tebe tak neumno ljubil«. (»Pred sodnjim stolom«.)

Prav taka je pesem. »To se vpraša«, katero naj celo sem zapišem:

»Kadar mene se spominjaš,	Ko zvestost sva prisegala,
Vem, da časi me preklinjaš;	Jaz legal sem, ti legala;
Sed, puella, quaestio est:	Sed, puella, quaestio est:
Kdo je kriv, al' ti al' jest?	Kdo golj'fan je, ti al' jest!

Res vtegnilo morebiti
 Žal nekoč bi komu biti;
 Sed, puella, quaestio est:
 Kdo bo to, al' ti al' jest?»

Kdo bi na prvi hip verjel, da je te besede, z lahko krvjo preudarjene in zraven ostro zbadajoče, napisal naš Jenko, stvaritelj tako nežnih, milih pesmi? — In vendar jih je!

V pesmi »Modrijanom« se huduje nad modrimi možmi, katerih nauki so bili njegovo »gorje«, ter okončuje takole:

»Vrag naj vzame
 Vašo modrost,
 Ki mi je vzela
 Mojo mladost!«

Pomilovalno satiro slišimo iz pesmice »Sanjaču«:

»Po tihi noči mesec plava,	Nc-vdajaj se duhovom mraka,
Mladenič tožen zre v nebo,	Zapri srce, zapri oči;
Zamišljena njegova glava,	Glej, mehka postelja te čaka,
Srce mu v prsih je tesno.	Ozdravit' reveža želi.«

Zaradi teh in sličnih pesmi je zadobil Jenko ime slovenskega Heineja. Izvestno je, da se je dosti naučil od le-tega; saj je to sam priznal. A te pesmi bi smele biti najmanjši povod takemu primerjanju obeh pesnikov; mnogo bolj bi Jenko zaslužil, da ga vzporejamo s Heinejem radi nežnosti, ljubkosti in drobnosti njegovih poezij, kakor smo že omenili. A nikakor ni zagrešil Jenko takih pesmi, po katerih si je pridobil Heine, nemški žid, tako žalostno slavo, rogajoč se vsemu, kar je lepo in blago, ter je teptajoč v prah in blato. Heine zasmehuje najsvetejše reči ter z nekim diabolskim veseljem razdira čitatelju višje občutke, ki jih je sam zbudil v njegovem srcu; vse zanikuje, vse oskrunja, vse otrava s strupom svoje frivolnosti: ljubezen, vera, Bog, cerkev so mu pojmi, ki mu služijo v podlo igrabo, kakor se igra tudi z najvišjimi, najplemenitejšimi čustvi svojih čitateljev. Pri našem pesniku bi zastoj iskali takih pesmi, kakršne so n. pr. sledeče:

»Da droben auf jenem Berge,	Sonnabend küsste mich Jette,
Da steht ein feines Schloss,	Und Sonntag die Julia,
Da wohnen drei schöne Fräulein,	Und Montag die Kunigunde,
Von denen ich Liebe genoss.	Die hat mich erdrückt beinah.«

i. t. d. (»Heimkehr«, 17.)

Ali:

»Ich glaub' nicht an den Himmel, Wovon das Pfäfflein spricht; Ich glaub' nur an dein Auge, Das ist mein Himmelslicht.	Ich glaub' nicht an den Herrgott, Wovon das Pfäfflein spricht; Ich glaub' nur an dein Herze, 'Nen andern Gott hab' ich nicht.
--	--

Ich glaub' nicht an den Bösen,
An Höll' und Höllenschmerz;
Ich glaub' nur an dein Auge,
Und an dein böses Herz.«

(»Zum Lyrischen Intermezzo«, 3.)

Dalje n. pr.:

»Zu der Lauheit und der Flauheit Deiner Seele passte nicht Meiner Liebe wilde Rauheit, Die sih Bahn durch Felsen bricht.	Du, du liebtest die Chausséen In der Liebe, und ich schau' Dich am Arm des Gatten gehen, Eine brave, schwang're Frau.«
---	---

(»Zur Heimkehr«, 3.)

»Himmlisch war's, wenn ich bezwang
Meine sündige Begier;
Aber wenn's mir nicht gelang,
Hatt' ich doch ein groß Plaisir.«

(Zur »Heimkehr«, 10.)

Sto in sto takih primerov bi mogli naštetiti. Čestokrat celo v sredini najlepše podobe ali najmilejšega prizora zadenemo ob besedo ali stavek, ki nam razdere vso iluzijo, ki se nam zdi kakor kos blata sredi mramorne plošče, v solčnih žarkih se lesketajoče; n. pr.:

»Auf den Wolken ruht der Mond,
Eine Riesenpomeranze,
Ueberstrahlt das graue Meer,
Breiten Streifs, mit gold'nem Glanze.«

(»Die Heimkehr«, 10.)

»Nur einmal noch möcht' ich dich sehen,
Und sinken vor dir auf's Knie,
Und sterbend zu dir sprechen:
Madam, ich liebe Sie!« (»Die Heimkehr«, 27.)

»Wenn ich eine Nachtigall wäre, So flög' ich zu dir, mein Kind, Und sänge dir nachts meine Lieder Herab von der grünen Lind'.	Wenn ich ein Gimpel wäre, So flög' ich gleich an dein Herz; Du bist ja hold den Gimpeln Und heilest Gimpelschmerz.«
--	--

(»Lyrisches Intermezzo«, 53.)

Primerjaj še »Die Heimkehr«: 34., 44., 47. pesem! i. t. d.

Neverjetno in nemožno se nam zdi, da je isti pesnik pisal take podlosti ter sledeče verze:

»Du bist wie eine Blume
So hold und schön und rein;
Ich schau' dich an, und Wehmuth
Schleicht mir ins Herz' hinein.

Mir ist, als ob ich die Hände
Aufs Haupt dir legen sollt',
Betend, dass Gott dich erhalte
So rein und schön und hold.«

(»Die Heimkehr«, 44.)

In tako se menjujejo v poczijah Heinejevih najnežnejše, najblažje in najljubkeje kitice z odstavki, polnimi največje podlosti, frivolnosti ter nenravnosti. Takšen pa je bil Heine: takšen v svojem mišljenju, takšen v svojem dejanju. Ta neskladnost, to vedno protislovje je vzrok, da se vkljub njegovi genialnosti, vkljub veliki množici najkrasnejših pesniških biserov ne moremo z njim spoprijazniti niti se prav veseliti njegovih poczij. Prebirajoč njega poczije, se z vsakim listom obžalujoč uverimo, da so podobne vencu, spletenemu iz nedolžnih vijolic, velekrasnih ter čudovito duhtečih vrtnic pa bodečega osata ter smrdljivega kristavca . . .

Taka podlost se ni strinjala s plemenito dušo Jenkovo in z njegovim blagim mišljenjem, in dasi rezki in satiriški obrat nekaterih njegovih pesmi bravca preseneti, vendar ni pesnik nikdar prekoračil meje dostojnosti in moške ponosnosti; pri vsem čuvstvovanju njegovem nikdar ne zapazimo tiste neblage in nemoške strasti, ki je Heineju razjedala srce ter mu vdihnila pristudne njegove pesmi.

A neko drugo posebnost je popolnoma posnel po Heineju. Pri le-tem najdeš več skupin sličnih pesmi z isto tendenco, z istim skupnim naslovom in večinoma v isti ritmiški meri. Prva pesem takih skupin je najsplošnejše vsebine: pove nam povod sledečih. Nekaterikrat stoji pred skupino takozvani »prolog«, ki služi istemu namenu ter je zložen v isti ali pa tudi kaki drugi meri. Sem spadajo cikli, kakor: »Die Heimkehr«, »Frauenbilder«, »In der Fremde«, »Schöpfungslieder«, »Seraphine« i. t. d.; s prologom: »Neuer Frühling«, »Lyrisches Intermezzo«, »Aus der Harzreise« i. t. d.

Take Heinejeve skupine so porodile Jenkove »Obujenke« in »Obraze«. Kaj je njih vsebina, že vemo. Da se nam pa sličnost pokaže, zapišimo semkaj le prvo pesem iz cikla »Die Heimkehr« in vvodno pesem iz »Obujenke«!

»In mein gar zu dunkles Leben
Strahlte einst ein süßes Bild;
Nun das süße Bild erblichen,
Bin ich gänzlich nachtumhüllt.

Wenn die Kinder sind im Dunkeln,
Wird beklommen ihr Gemüth,
Und um ihre Angst zu bannen,
Singen sie ein lautes Lied.

Ich, ein tolles Kind, ich singe
Jetzt in der Dunkelheit;
Klingt das Lied auch nicht ergötlich,
Hat's mich doch von Angst befreit.«

»Širno sem izkopal jamo,
Kakor kadar je pokop,
Kadar črni zemlji damo
Velo truplo v tihi grob.

Vso ljubezen sem nekdanjo
V jamo del s spominom ran,
Kamen sem zavalil nanjo,
Da je ne pusti na dan.

Al' o polnoči gomile
Mrtvim truplom se odpro,
Nočne ure čudne sile
Iz grobov jih priženo.

Noč življenja v ude vlije,
Gibanje vzbudi teles;
Bleda luna tiho sije,
Gleda mrtvih živi ples.

In tako se meni časi
Kamen od srca odvali,
Ter iz groba se oglasi
Sreča mi nekdanjih dni.

Vstanejo nekdanje sanje
In spomin skelečih ran;
Moč ljubezni se nekdanje
Spet prikaže mi na dan.«

Še marsikatero sličnost zasledimo v mislih in podobah Heinejevih in Jenkovih poezij. Mimogrede naj opozorimo na nekatere!

Tako nas n. pr. v 38. pesmici skupine »Lyrisches Intermezzo« prva kitica močno spominja glavne ideje, katera je izražena v Jenkovi pesmi, baš sedaj zapisani. Ta kitica se namreč glasi:

»Manch Bild vergessener Zeiten
Steigt auf aus seinem Grab
Und zeigt, wie in deiner Nähe
Ich einst gelebet hab'.«

Druga kitica iste pesmice pa slove:

»Am Tage schwankte ich träumend
Durch alle Straßen herum,
Die Leute verwundert mich ansah,
Ich war so traurig und stumm.«

Pri ti nam na misel pride 3. kitica pesmi »Ptici«:

»Ljudje krog mene se vrste,
Se smejejo in vesle;
Moj duh teman je in molči,
Nikomur nič ne govori.«

Čitajoč »Izpremenjeno srce« Jenkovo, se spominjamo 23. pesmi v Heinejevi skupini »Lyrisches Intermezzo«; besede v 2. pesmici iste skupine:

»Aus meinen Thränen sprießen
Viel blühende Blumen hervor« —

pa nam nekoliko razširjene spet prinaša Jenkova »Moja pesem«:

»Iz solza, ki so vesle
Mi rosile moj obraz,
Rože bodo razcvetele,
Ko spet pride cvetja čas.

Iz solza, ki so-otožne
Zalivale mi oko,
Pa vijolice pobožne
Pomlad obrodila bo.«

(Konec prihodnjič.)

Soror Alma.

1.

V svetišču božjem na visokem koru
pobožne nune so se zbrale danes.
Z molitveniki, vezanimi v usnje,
z obrezo rdečo, z listi žoltimi
in z venci rožnimi za drugo druga
v pobožnost zatopljena je prišla ...
Obrazi resni, ki po njih je starost
častitljivost razlila svojo vso;
tu mlada, drobna lica pobledela,
tam nežnost še cvetočega obličja ...
A zadnja je vstopila — soror Alma.
O, soror Alma — kakor solnčna roža,
ki nagne cvet, ko solnce gre za gore!
O, soror Alma — kakor rdeči mak,
ki pade mlad pod srpom brušenim!

Za orgle sede mater Teodora,
odpre registre, staro partituro ...
Za pulte stopijo pa nune pevke —
med njimi Alma je s sopranom čistim.
Po gotiških klopih posedejo
ostale uršulinke, sklenejo
v molitev najčistejšo bele roke.
In v svetem, tajnostnem trenutku tem
vse duše zakipe tja pod oblake.
Le soror Alma — ta moliti danes
ne more, ah, ne more ...

2.

Po cerkvi pozlačeni pa šumi
neštete množice tam doli morje.
In po lestencih sveč gori nebrojno,
plameni drobni pa pojemajo
v sopari težki, ki se dviga k stropu.
S cipresami in z oleandri je
in z lilijami, rožami, akati
in s težkimi je venci okrašen

tam spredaj veliki oltar.

Na njem dvanajst trepeče belih sveč,
da zdi se, kot bi bil mrtvaški oder,
ki nanj trpina polože k pokoju ...

Zvonovi zapoje, in ljudstvo se
po sredi razdeli, in v cerkev stopi
v svečanostnem sprevodu — novomašnik.

In orgle zabučé v trenutku tem
v akordih polnih, vmes odmeva spev:
»Pozdravljen bodi, novomašnik naš!«

Začul je on tresoči Almin glas;
sklonila se mu glava je na prsi,
srce mu je hotelo skoprneti ...

A soror Alma pobledela je
kot beli sneg, kot mrzla, sladka smrt.
Zastal je glas ji, sestram je v naročje
izmučena in solzna omahnila ...

3.

Nekoč pa bilo je drugače vse!
Ta soror Alma — grajska hčerka Ana,
ta novomašnik — lep, krepak mladenič,
sin velikega hlapca grajskega,
ki ga je šolal z žulji svojih rok ...
Kako sta pač ljubila se brezmejno!
In ljubita se vroče še sedaj,
čeprav na tihem in brez svetle nade.
Ni srd očetov, ni njegova kletev,
ni samostan in ni oltar ...
nič moglo ni vgasiti te ljubezni.

A zdaj umirata ti duši dve ...

In skozi okna v cerkev sije solnce —
O, da bi posušilo solze vroče,
o, da izžgalo bi iz globočin
nesrečnih src ljubezen to brezupno!

4.

In soror Alma je na smrt zbožela ...
Na postelji je beli v celici
ležala v zadnjih hipih mirno, tiho ...

Z zaprtimi, udrtimi očmi
 čakala je, da pride ponjo smrt.
 In blede so ji ustnice v molitvi
 globoki trepetale brez prestanka.
 In sni so padli ji na trudno dušo:
 Cvetoča deklica je žila z njim
 na grajskem vrtu v srečnih, zlatih hipih.
 In v krilu svilnatem stopila je
 z njim pred oltar... Duhovnik ju je zvezal...
 Prikaže se ji sveta Uršula
 in ji zažuga večno pogubljenje...
 Odpre se zemlja, in začuti Alma,
 kako pogreza se v brezdanjo noč...
 »O, Bog moj sveti, oh, prečista Mati,
 usmilita se me, rešita me! — —
 Pošljite ponj, ki bral je novo mašo,
 da izpove me, da me z Bogom spravi! ...«

In prišel je, in nagnil se je k nji.
 »Jaz nisem kriva, tudi ti si čist...«
 In sklonil se nad posteljo je smrtno
 in vroče je poljubil Almi ustne,
 kot bi izpiti hotel dušo njeno.
 »O, moli zame, oh, za dušo moli! ...«
 In glavo njeno dvignil je v naročje,
 na mrtvem srcu je njegovem sladko
 zaspala in umrla soror Alma!

E. Gangl.

Kot srna si plaha ...

Kot srna si plaha,
 če kdo je doma;
 kot grlica krotka,
 kedar sva sama ...

Zamaknjen te slušam,
 ti gledam v oko,
 na srce pritiskam
 in božam lepo ...

Nikar pa ne upaj
 preveč mi, dekle...
 nedolžnost, nedolžnost
 le enkrat cvete...

I. N. Resman.

Gojko Knafeljc.

Povest. Spisal Vaclav Slavec.

II.

o grajščinskem vrtu sta se izprehajali neko jutro prav zgodaj Ana in Pavlina Grahorjeva.

Solnce je bilo vprav izlezlo izza gora, in njegovi svetli prameni so v ravnih črtah, sestavljenih iz neštetihi drobnih, komaj vidnih zlatih praškov, trepetali po vrhovih bujnoraslih jablan in hrušk. Nad hišami pa je še plavalah lahna, mlečnobela meglica in se je širil od nje prijetni jutrnji hlad. Po gredicah se je svetlikala v jutrnji rosi raznovrstna, v enakomernih presledkih nasajena, sočnata zelenjad, a črez pot prav pred deklicama je počasi in leno lezel velik, črn, slinast polž. Na križpotih so stali kameneni kipi, predstavljajoči Bog ve kaka mitološka mlada bitja z debelimi, zabuhlimi lici; ta z odbito roko, oni brez gležnja, tretji z odkrušenim nosom, a vsi začrneli in nagi. Da ne bi koga pohujšali, je poskrbela dobra mamica narava; kajti pokrila je večino njih vprav na sramežljivih delih telesa z drobnimi, sivkastimi lišaji, nekatere celo z blesteče-zelenim, mehkim in prožnim mahom. Po njih se je cedila jutrnja rosa, in bilo je, kakor bi bili vprav poskakali iz kopeli. — V lepotnem grmovju in drevju, rastočem semtertja v velikih skupinah ob posameznih tratih, sta se oglašala slavec in črnoqlavka, je šušnjal kos in cincala penica. Vse je bilo sveže, zdravo ter je dihalo veselje in življenje.

»Kako ti je bila vseč sinočnja družba, Ana?« je vprašala Pavlina starejšo sestro.

Ana je bila zamišljena. Njeno veliko modro in vlažno oko je zrlo sanjavo po nasadih. Pavlina je morala ponoviti svoje vprašanje.

»Kako? — Saj veš, vse po starem! Prav nič se ni izpremenilo od lanskega leta — ista družba, isti dolgočasni ljudje!«

»Nekdo je pa vendar nov med njimi,« opomni Pavlina in od strani pogleda sestro.

»Saj res, gospod Gojko Knafeljc,« de malomarno Ana, kakor bi bila nanj pozabila.

»Kako sodiš o njem? Videti je bilo, da ti je kaj vztrajno dvorani!«

»Premalo ga poznam, da bi že mogla soditi o njem. Toda, ako se ne motim, ga menda brezdvomno lahko vvrstim med druge.«

»Torej?»

»No, torej? — Znana ti je moja sodba o vsakem posebej, povedala sem ti jo že lanijsko leto! Edini, kateri je ostal vedno enak, in katerega sem spoštovala že lanijsko leto spričo njegove skromnosti in duhovitosti ter, da odkrito povem, spričo njegovega finega takta, je gospod Weber. Vsi drugi so marionete.«

Pavlina je zopet pogledala sestro od strani ter se hudomušno nasmehljala. »Pa ne, pa ne, da bi bila zaljubljena vanj?»

»Pavlina!« odvrne sestra resno in se pripogne, da bi utrgala ob potu rastočo marjetico. »Znani so ti moji nazori o ljubezni. Namen njen je — zakon. Kjer ni upanja do zakona, tam ne bi smelo biti ljubezni! — Ti pa veš, da Weber ljubi drugo — vsaj tako se je govorilo — nezmisel bi tedaj bil, ako bi se zaljubila vanj še katera druga!«

»In vendar se mi vidi, da ga ljubim jaz!« si je mislila Pavlina in že pri sami misli zardela do las . . .

Umolknila sta in stopala dalje po poti. Solnce je bilo že celo priplulo izza gore, megla nad hišami je bila izginila, in mehka toplota je božala cvetje po grmovju, da se je takoj razširil po vzduhu prijeten vonj.

V razne misli vtopljeni, nista niti zapazili, da jima prihaja nekdo naproti. Šele, ko je stal pred njima in privzdignil svoj rjavi klobuk ter se globoko priklonil, sta bili zagledali gospoda Knafeljca.

Gojko Knafeljc se je sinoči seznanil z Grahorjevo družino, ki je bila došla včeraj zjutraj iz Ljubljane. Predstavil ga je bil oskrbnik Šahar. Nekaj časa mu je bilo nekoliko tesno okoli srca; kajti domišljal si je, da je znan že vsem njegov trdni sklep, da se mora zaljubiti v ti družini, da mora dobiti iz nje svojo boljšo polovico. A ko je videl, kako se vedejo vsi njegovi tovariši tako lahko in preprosto, kako kličejo po stari svoji navadi četrtinko vina za četrtinko, tedaj mu je nekoliko odleglo, in smehljaj mu je legel na ustnice. Ali vendar se mu ni videlo prav, da bi začel tudi on piti po svoji navadi; utegnil bi se morda takoj zameriti svojemu bodočemu tastu, ki je bil videti jako resen in soliden mož s svojo dolgo belo brado, s svojim visokim čelom in rjavimi, dobrohotnimi očmi. Počasi je tedaj srebal svojo četrtinko in odgovarjal jako premišljeno ter rezervirano. Pri tem je opazoval deklici ter ju primerjal, da bi se vedel odločiti za to ali ono. Jako mu je ugajala Pavlina s svojim drobnim obrazom in ljubeznivimi jamicami v rdečih, okroglih licih, s svojimi rjavimi, gibkimi očmi in kostanjevimi, gostimi lasmi. Ali

vendar se mu je videla še nekam preotročja. Bolj interesantna in resnejša mu je bila starejša — Ana. Njeno podolgovato, nekoliko blede lice se mu je videlo primernejše in pripravnejše k njegovemu ščetinastemu, dasi skrbno obritemu obrazu. Njeno veliko, modro oko, njeni črni lasje, njeni drobni, komaj vidni ušesci, njena bela, žame-tasta polt, vse ga je očarovalo. In sklenil je, da mora biti njegova samo Ana. V duhu jo je že videl, kako se suče po njegovih sobah, kako mu njena prožna roka gladi lice, kako se mu nasmihaajo njene nebeške oči. Nasmehljaj se je in si pogladil zadovoljno črnkaste brke pod nekoliko napihnjenim nosom . . .

Iz pogovorov je posnel, da vstajata sestri zelo zgodaj, ter da sta se lanjsko leto izprehajali vsako jutro po grajščinskem vrtu. Gotovo je tedaj, je mislil sam pri sebi, da se bodeda držali te navade tudi letos. In tako je sklenil, da bode precej jutri vstal zgodaj tudi on, da pojde na vrt, ter da se bode sporazumel z njo bržkone že takoj jutri, ko bodo njegovi prijatelji in znanci še spali in sladko sanjali . . .

Pri takih mislih je bil seveda Gojko sinoči jako redkobeseden; a kolikor bolj se je zamišljal, toliko bolj mu je izginjal princip, da ne bode preveč pil. In nehote in nevede je dospel do četrte četrtinke, a zraven je obračal vsa svoja redka vprašanja, vse svoje premišljene odgovore nekam preočitno samo do Ane, tako da je ta večkrat povabila lepe oči. Ko se je družba razhajala že nekam pozno, je gospod Gojko v svoji razmišljenosti podal in tudi krepko stisnil roko samo gospodični Ani in njenemu očetu, dočim se je zadovoljil proti drugim članom njene obitelji samo s priklonom.

Kakor sklenil, tako storil. Gospod Gojko je presenetil s svojim prihodom šetajoči deklici. —

»O, tako zgodnji, gospodični? Kdo bi si bil mislil, da vaju najdem tukaj!« je legal Gojko. »Ali se vama smem pridružiti?«

»Kakor vam drago,« odgovori Pavlina ter pogleda sestro. Toda Ana se je samo nemo priklonila; videti je bilo, da ni preveč zadovoljna, da ju kdo moti . . .

Stopali so skupno dalje. Gojko bi bil rad začel kak duhovit razgovor, a nič pravega mu ni hotelo na misel, in polastila se ga je neka zadrega. Nekolikrat se je zravnal in pogledal kvišku, kakor bi visela duhovitost v zraku in bi mu jo bilo treba samo posrebiti z odprtimi usti.

Toda govoriti je bilo treba nekaj, to je Gojko izprevidel, in ker mu ni hotelo nič pametnega na jezik, je vprašal:

»Kako sta kaj počivali to prvo noč, gospodični?«

Ana je pri tem vprašanju nekako zaničljivo zaokrožila rdeče ustnice, a takoj je dejala:

»Hvala na vprašanju! Prav dobro, samo nekoliko komarjev je brenčalo vso noč po sobi in dražilo nama živce!«

»Ha, ha, komarjev!« se je zasmel Gojko nekam preglasno. »Komarjev je pa pri nas povsod dovolj — veste, gospodični, tudi komarjev v nenavadnem zmislu!«

To je Gojko pa kaj duhovito povedal! Sam sebi se je zdel imeniten, da je našel tak dovtip, in samosvestno je povzdignil glavo.

»Br., eden je celo zdaj blizu naju!« je pošepetala Pavlina sestri tako tiho, da jo je celo ta komaj slišala.

Ana se je glasno zasmejala, a Gojko je ta smeh seveda pripisal svoji duhovitosti ter je z večjim pogumom nadaljeval:

»Jaz noben večer ne zaspim pred polnočjo; naj pridem domov, kadar hočem — ob devetih, desetih, enajstih — vselej vzamem še knjigo v roke in čitam. Sinoči sem čital celo do ene čez polnoč!«

»In kaj ste čitali lepega, ako se sme vedeti?« je vprašala Ana.

»Čital sem čez dolgo zopet Heinejeve pesmi,« je odgovoril Gojko. »Nekaj jih že znam na pamet, a sčasoma se jih moram naučiti vse! Kako lepo se na primer glasi:

»Ein Jüngling liebt ein Mädchen,
Die hat einen andern erwählt;
Der andre liebt eine andre,
Und hat sich mit dieser vermählt.

Das Mädchen heirathet aus Aerger
Den ersten, besten Mann,
Der ihr in den Weg gelaufen;
Der Jüngling ist übel dran.

Es ist eine alte Geschichte,
Doch bleibt sie immer neu;
Und wem sie just passieret,
Dem bricht das Herz entzwei . . .«

Gojko je znal to pesem že dolgo. Naučil se je je bil prilično, ko je bil zaljubljen v šestnajstletno inštitutko, kateri jo je deklamoval na nekem izprehodu z vsem patosom zaljubljenega komija. Ves drugi Heine mu je bil španska vas, niti imel ga ni v svoji knjižnici. S svojim čitanjem se je hotel le pobahati ter ugoditi Ani, ker je bil tudi že včeraj pozvedel, da ona rada čita, in da pozna mnogo umotvorov svetovnega slovstva.

»Res lepo,« pravi Ana ter s komolcem dregne Pavlino. »Toda mene nemški pesniki ne zanimajo. Tako malo sem poetična, da niti naših slovenskih preveč ne čislam. Semtertja prečitam kako novelico, ali najljubša mi je in ostane vendarle — »slovenska kuharica«.

Zaničljivo se je nasmejala in hudomušno pogledala Gojka. —

Ta je izgrgal počasno in strmeče: »A — a!«

Pavlina se je morala premagovati, da ne bi prasnila v gromek smeh.

»Torej so me zopet nabarvali,« si misli Gojko sam pri sebi, »ko so mi rekli, da rada čita in pozna vse duševne velikane! Presneto je to sitno!«

Jezilo ga je posebno to, ker mu zdaj ni bilo več mogoče, da bi izkoristil pri ti priliki onih par betvic svojega slovstvenega naobrazjenja, ki jih je bil ujel v kaki odličnejši družbi. Najbolj ga je pa dražilo še to, da zdaj ni vedel začeti nobenega novega razgovora.

Umolknil je in nezadovoljno stopal dalje, naježenih obrvi.

»Da bi bil vsaj sam z njo, tedaj bi ji vedel kaj povedati,« si je dejal.

Ta želja se mu je izpolnila kmalu. Pavlina je bila zagledala od daleč vrtnarja, ki je nesel nekaj loncev cvetic.

»Govoriti moram z njim, oprostita,« je dejala ter naglo odšla.

Ana in Gojko sta bila zašla v tem po poti med gostejše lepotično grmovje, ki je že stlalo svoje vonjivo perje po tleh. Izmed grmovja so se vzdigala večja drevesa z dolgimi, nizko se klanjajočimi, cvetočimi vejami. A med vonj odcvitačih rastlin se je mešal močni vonj po mošusu, gotovo od španskih muh, ki so se bile naselile na bližnji vrbi.

Ta vonj je Gojka skoraj omamil. Čutil ga je, kakor bi izhajal od nje, ki je molče stopala ob strani njegovi, in videl se mu je ta trenotek ugoden njegovi nameri. Ujunačil se je ter dejal polglasno:

»Gospodična Ana, govoriti moram z vami!«

Ana je osupnila. Dasi je hodila vstric njega, vendar ni bila skoro čutila njegove bližine; njene misli so plule drugod. Šele njegov nekam slovesni glas jo je pozval v sedanjost. Ali ko mu je pogledala v oko, je takoj vedela, o čem bode govoril. Bila je takoj nekoliko zmešana in molče je pričakovala, kaj ji bode povedal.

In Gojko Knafeljc, ki prej večkrat ni vedel, kaj bi govoril, ki se je bil prej pri vsakem stavku nekoliko zapletel, je govoril zdaj popolnoma gladko, naglo in nepretrgano. Videti je bilo, da je že izurjen v takih razpravah.

»Oprostite« — je dejal — »ali kar imam na srcu, mora na dan! Takoj, ko sem vam bil predstavljen, takoj, ko sem bil prvič zagledal vašo dražestno podobò, mile vaše oči, takoj sem bil ves v vaši oblasti! Vedel sem, da vas ne bodem mogel pozabiti nikoli več, vedel sem, da vas bodem moral ljubiti, ljubiti do konca svojega življenja . . . Morda se vam bodo videle te moje besede čudne, morda se vam bode videla ta naglica nenaravna — ali moj značaj je tak! Zame je vselej odločilen prvi trenotek, prvi vtisk, ki ga napravi name nova oseba. In vtisk, katerega ste sinoči napravili name vi, je bil globok, je bil tak, da mi ostane v spominu celo moje življenje!«

Ani je zalila temna rdečica lica in tilnik, in kolikor strastneje je govoril on, toliko niže je povešala glavo.

On pa je pristopil še bliže nje, da je čutila gorko njegovo sapo, sklonil glavo ter iskal njenega očesa. In morala ga je pogledati. V njegovem očesu je v tem hipu zares plamtela ljubezen, in njegov obraz, ki se ji je videl prej nekam oduren, je dobil v tem hipu rahlejšje in milejše poteze, dobil nekak nenavaden sijaj, da je bil videti zares lep.

In nadaljeval je strastno:

»In vi edina, vi me lahko napravite najsrečnejšega človeka na vsem svetu, ali pa me lahko pahnete v temo ter mi zadaste smrtno rano. Jaz vas ljubim . . . ljubim . . . ljubim . . . Recite samo eno besedo, samo besedico, da me — ljubite tudi — vi!«

Iskal je njene roke, katero je takoj stisnil na svoje ustnice; Ana mu jo je prepustila. Sama ni vedela, kaj se godi z njo. Da ni to ljubezen, kar čuti zdajle v svojem srcu, tega si je bila v svesti. Ves ta sedanji položaj ji je bil nov, vsa ta naglica jo je presenetila, ta strast, katere ne bi bila nikdar pričakovala pri človeku njegovega stanu, jo je omamila. In ko ga je videla tako pred seboj sklonjenega, ko se ji je videlo, da ima celo rosne oči, tedaj je začutila, da se zanj nekaj giblje v njenem srcu. A ta čut ji je bil nejasen, moten, bil ji je v tem hipu strašen!

»Pojdiva dalje,« je dejala resno in stopila korak od njega.

»Ne, preden mi ne vlijete upanja v to burno srce,« je odgovoril on in še vedno stiskal njeno roko.

A tedaj so se začule po pesku rahle stopinje; za njima je bila prišla Pavlina, držeč dva lonca cvetočih visokih levkoj.

»Mama naju kliče,« je dejala Ani . . .

Gojko se je nezadovoljen poslovil, a onidve sta se vračali proti domu. Molčali sta obe, a Pavlini so nehote na misel silili verzi, ki

jih je bil danes citiral Gojko. In vedno in vedno je morala misliti na Weberja, in vedno si je ponavljala zadnjo Heinejevo kitico:

»Es ist eine alte Geschichte,
Doch bleibt sie immer neu;
Und wem sie just passieret,
Dem bricht das Herz entzwei . . .«

III.

Četrta popoldanska ura je bila odbila, in po šolskem poslopju se je razlegal drobn glas zvonca, katerega je tresel z obema rokama deček, stoječ z razkoračenimi nogami na hodniku gorenjega nadstropja. Ko je že imel položiti zvonec na navadno mesto v peč, se še ni mogel ločiti od njega in s svetlečimi očmi ga je stresel nekolikokrat še prav krepko. Skoro nato ga je pa odločno in naglo vtaknil za vrata pri peči ter zbežal hitro v sobo, kakor vesel, da je premagal tako krepko nadaljnjo izkušnjo. Kmalu potem so se odpirala vrata posameznih razredov, in iz njih so se usipali veseli pari dečkov in deklic. Nastalo je šumenje kakor v panjih, polglasno hihitanje, šepetanje, diezanje, kratki vzkliki, semtertja celo glasen smeh. Počasi so stopali nizdoli po položnih stopnicah, nekateri s svojimi torbami na mladih plečih, nekateri s knjigami pod pazduho, drugi s knjigami, natlačenimi pod jopiči in telovniki, da so bili videti ti še krajši, in da je radovedno izpod njih pogledavala ne baš bela srajca. Semtertja se je kateri pripognil, da je pobral svinčnik, ki mu je izpolzel iz knjige in padel pod noge tovarišu, ali pero, ki je bilo zdrknilo na tiho in brez sledu iz roke. Vsem pa so se veselja svetile oči, da jim je migala že tako od blizu zlata prostost. Zraven posameznih oddelkov so stopali učitelji, nekateri blede in izmučeni. Pri vhodnih vratih se je vse ustavilo in umolknilo kakor grob. Ti drobni, rjavi, rdeči, črnkasti, zdravi obrazi, vsi so uprli svoje oči v učitelja. In počasi in slovesno je tedaj zazvenel glas posameznih učiteljev: »Pozdravite!« Iz stotine grl je tedaj jasno odmevalo: »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« — Še hipec molka in . . . trrr . . . bum . . . bum . . . vse je planilo hrupno skozi duri na prosto . . . Učitelji pa so se smehljajočih obrazov odpravljali v svoja stanovanja, katera so imeli vsi v šolskem poslopju . . .

Karel Weber je imel stanovanje takoj v pritličju, obstoječe iz treh sobic in kuhinje, ali kot samec je rabil samo eno sobo, ki je imela vhod takoj s hodnika. Potegnil je droben, zarjavel ključ iz žepa, ključalnica je zaškrtala, duri so cvileče zaškripale, in vstopil je v svojo sobo, kjer je takoj sedel nekoliko trenotkov na pleten

stol ter si podprl glavo z malo, koščeno roko. Drobne svoje oči je za hipec zaklopil in zaždel.

Po sobi je bilo tiho, pusto, dolgočasno. Na lesenem pultu, ki mu je služil za pisanje, je dremala mala ura-budivka, ki pa že dolgo ni bila navita in je opravljala zdaj drugi posel, tlačila je namreč kupček zavitih in popisanih papirjev.

Na te papirje je zdaj obrnil Weber svoj pogled. In počasi se je dvignil, pristopil k pultu, privzdignil uro ter potegnil k sebi vrhni papir. Zopet je podprl čelo v levico, a desnica mu je naglo pripisala še nekoliko vrstic na ostanek že skoro docela popisane pole. Takoj nato je polo skrbno prěčital, pregnil, vtaknil v žep ter polagoma odšel iz sobe.

Počasi in premišljeno je stopal po dolgem, hladnem hodniku, po stopnicah v drugo nadstropje, kjer je potrkal na druge duri ob desnici. Odzval se mu je poln, zvenceč ženski glas.

Vstopil je ter obstal pri vratih.

»Ali smem?« je vprašal tiho, proseče.

»Ne vem,« odgovorila je ona, stopila k oknu ter zrla nizdoli na vrt, kjer je prepletal vinski trs lesene, visoke špalirje, kjer je ob zidu stalo nekoliko širokolistnatih, bujnoraslih smokev.

»Ne veste? — Dobro, torej odidem!« je dejal naglo, hripavo.

»Ne, ostani! — Ostani!«

Odmeknila se je od okna ter stopila proti njemu. Njeno veliko, okroglo, rjavo oko je obviselo na njegovem resnem obrazu, po katerem je šinil zdaj kakor solnčni žarek izraz veselja in upanja.

»Ostani tedaj!« je ponovila zopet ter mu podala svojo vedno vlažno, hladno roko.

Rahlo ga je odvedla za seboj na divan.

Sklonila se je k njemu ter ga privila na svoje prsi.

»Naj govore, kar hočejo, jaz te ne morem pustiti,« je dejala žalostno.

»Demetrija, ali me res ljubiš tako globoko, tako . . . tako . . . kakor jaz tebe?« je vzkliknil ter objel z obema rokama njen beli tilnik in pritiskal svoje ustnice na njeno rožno čelo.

»Ali moreš dvomiti? Oj, ti ne veš, koliko sem prebila te dni, ko te nisem smela videti, ko so si ljudje tako brusili jezike. In kako me je bolelo to škodoželjno posmehovanje, ko se je zvedelo, da sem prestavljena, prestavljena spričo najine ljubezni, spričo tebe! — Vedela sem, da bode moral iti — eden naju! In zdaj se je uresničilo!«

»Da me le ljubiš, vse bode še dobro! Le potrpi, v kratkem se morajo izpremeniti časi, v kratkem postanem definitiven, in tedaj se vzameva! Ali ne?«

»Poslušaj me,« je rekla počasi in naglašujoč besedo za besedo. »Ako se kdaj poročim, tedaj bodeš moj samo ti! Tvoj značaj poznam, in le-ta mi je porok, da bom živela srečno. — Toda o tem še danes ne more biti govora! Bog ve, kaj še prinese čas! Za zdaj ti ne morem obljubiti ničesar. Zadovolji se tedaj s tem, da ti povem, kako srčno te ljubim, in da ti ohranim to ljubezen vedno v svojem srcu!«

»Hvala, hvala!« je šepetal on ter jo poljubljal kipeče, strastno, brez prenehljaja.

Izvila se mu je. Zmračilo se ji je oko, in zablestelo se je v njem nekaj takega, kakor solza.

»Zdaj pa pojdi!« je dejala naglo ter se osvobodila njegovih rok.

~~On je naglo odšel in ni več prišel in nje ne vidimo nikoli.~~

»Ne,« je dejal počasi, »to moraš še slišati, da bodeš vedela, koliko sem trpel te žalostne dni. Pisal sem vsaki večer nekaj. Ali ti smem prečitati?«

Nagnila je samo glavo ter mu jo položila na ramo in zrla na papir, kjer so v drobnih vrsticah migljale pokončne, krepke črke.

»Čitaj!« je dejala tiho.

In on je začel jasno, razločno, strastno naglašujoč:

»Zgodovina moje ljubezni.«

»Mladost moja je potekala brez mogočnih strasti, brez hrupa, tiho, enakomerno, v vednem delu in skrbi za narod, za njegovo boljšo bodočnost. Kdo ne ve, koliko more koristiti svojemu narodu vesten in marljiv učitelj?! Ne bodem se hvalil, da sem jaz izmed najboljših narodovih sinov, da sem deloval zanj že Bog ve koliko, da sem veliko učinil zlasti v šoli, vendar z zadovoljstvom lahko rečem: storil sem svojo dolžnost! In ako še ni vzkliklo seme, katero sem sejal, sem vendar uverjen, da je padlo na rodovito zemljo, ter da bode pognalo prej ali slej stoteri sad . . .

Mirno in srečno sem tedaj živel, dokler — dokler nisem — poznal ljubezni! . . . Bilo je nekega jesenskega dne, ko je dobivalo drevje že rumeno listje, ko je vinski trs za šolskim poslopjem otresal svojo rdečkasto-rumenjo obleko, ko so se lastovice zbirale v velikih tolpah na trškem zvoniku, ko so lovci donašali prve kljunače, ko se je hladni severni piš že začel mešati z dozdam še toplim, poletnim

vzduhom . . . : tedaj je bila došla ona na prvo svojo službo v trg. Videl sem jo, kako je z nekakim strahom in z živo rdečico v okroglih, žametastih svojih licih, s povešenimi očmi prestopila s svojimi drobnimi nožicami prvokrat prag voditeljevega stanovanja. Stal sem ob klavirju in nisem premaknil svojega pogleda od nje. Njena mati, visoka, še vedno lepa žena, je stopila v sobo takoj za njo ter se nama predstavila ter predstavila obenem njo. Sedli smo. In ko je tako sedela z glavo nekoliko nagnjeno na desno, ko so poldanski solnčni žarki silili skozi zeleni zastor pri oknu ter poljubljali njene goste, rjave, svetleče se lase, božali njeno malo rožno ušesce, ko je za hipec povzdignila proti meni svoje krasno oko, opazujoč me skozi napol zaklopljena veka . . . tedaj sem vedel, da jo bom moral ljubiti, ljubiti na večno! . . .

Dnevi so pretekali za dnevi, za rumeno jesenjo je prikimala bela zima, za njo je na pisanem cvetju in s sladko ptičjo godbo priplula zelena vigred, a kmalu nas presenetilo poletje s svojo pohotno vročino — a jaz ji še nisem bil razodel svojega srca — ji še nisem bil povedal, da sem ji pripravil v svojem srcu prestol, na katerem naj bi kraljevala.

Povedal ji sicer še nisem bil tega, a čutil sem vendar, da že to ni več skrivnost med nama — čutila sva menda oba, da sva si ljuba in draga . . .

~~Bilo je konec solskega leta, ko sem se ujanec ter ji pisal~~
droben listič, v katerem je iz vsake drobne vrstice duhtela in odsevala vsa moja ljubezen, ter jo prosil, da mi odgovori z »da«, ali »ne«. In ni še preteklo pol ure, ko sem na drhteče svoje ustnice stiskal majhen, vonjiv listič z edino zlato besedico: »da«. Zaplesal sem od veselja po sobi, pograbil klobuk ter hitel . . . hitel . . . ne morda k nji, pač pa po prašni cesti ven iz trga, dalje, vedno dalje. Moral sem imeti zraka . . . v sobi mi je bilo pretesno . . . In ustnice so mi šepetale venomer: »ljubi me« . . . »ona me ljubi« . . . »ljubi me.« In vedeli so kmalu mrzli kameni ob cesti, vedelo je zaprašeno grmovje, vedela so drevesa, vedele so travne bilke, vedeli ptiči po grmovju, vedela je čiherna božja stvar, da jo ljubim! In kamen in grm, drevo in trava, ptica in vsaka stvar je čustvovala z menoj, se veselila z menoj sreče moje! . . . Pozno zvečer sem se bil vrnil domov, se zaklenil v svojo sobo ter legel k počitku brez večerje. In objele so me sladke sanje, vodeče me po svojem čarobnem kraljestvu do ranega jutra.

Solnce še ni bilo priplulo izza gora, ko sem že vstal čvrst in čil ter odprl vrata, da pojdem na vrt. Ali tudi ona je že bila vstala, in prav v istem hipu je stopala mimo mojih vrat. Čutil sem, kako mi polje kri k srcu, kako se mi tresejo roke in noge, ko sem jo zagledal — a videl sem, da je tudi nji zalila temna rdečica jasno lice.

V veži ni bilo nikogar, duri še zaklenjene. In neka čudna moč naju je v istem hipu približala — ovila, vrgla naju drugega drugemu v naročje. In tedaj nisem videl ničesar več; zaklopil sem oči, a neki nepopisno sladke čut mi je šinil po vseh udih. A njene ustnice so bile obvisle za hipec na mojih — suhe, vroče, žejne, kakor bi bile hotele izpiti z enim samim požirkom vso dušo mojo . . . V neki opojni omotici sva stopala z roko v roki na vrt. Tam sva sedla v lopo, snovala naklepe in načrte za bodočnost, si zrla v oči, za hipec semtertja umolknila, a vedno in vedno se poljubovala . . .

Ločiti se je bilo treba. Ona je odšla na počitnice k svoji materi, a jaz na svoj dom. Pri slovesu so tekle solze, ponavljala sva si obljube, kakor bi se imela ločiti ra večno.

Gore in reke, griči in potoki, mesta in trgi ter vasi s svojimi vrti in travniki so bili med nama celih dolgih šest tednov . . . Ali tudi ta čas je minil, in zopet sva se sešla na starem mestu — na mestu, kjer se je imela nadaljevati najina ljubezen . . .

Ali tedaj je tudi bilo, ko je došel v bližnjo vas novi moj kolega, pesnik Rastislav, mlad, živahen, duhovit družabnik. Kamor je prihajal, tam so ga radi videli, kamor je prihajal, povsod je oživil družbo, povsod so se divili njegovemu govorniškemu daru. In tedaj se mi je nekega dne zazdelo, da tudi moja Demetrija zelo rada obrača svoje oči po zalem, inteligentnem obrazu mojega tovariša, da se vse prerada naslaja z njegovimi besedami, da pa mene preveč zancmarja.

Postal sem namah ljubosumen. Moj Bog, kake scene sem čestokrat napravljaval v tistih časih svoji izvoljenki! Začel sem se ogibati družbe, hodil sem po samotnih stezah in krajih ter tožil svojo nesrečo pticam pod nebom, šumljajoči vodici v logu, mrzlemu kamenčevju ob potoku! Kadar sem pa našel njo kje samo, tedaj sem ji s solzami v očeh očitil njeno — nezvestobo. A ona se je samo smejala, smejala in — molčala! Jaz pa sem bil od dne do dne bolj potrta, od dne do dne neznosnejši . . . In v tistem času je bilo, ko sem bil zagrešil prvo svojo noveleto: »Starčevi spomini« . . .

Toda dovolj! . . . Moje ljubosumje me je prignalo tako daleč, da sem lazil za njo vedno in povsod — ob prilikah in neprilikah — da sem jo nadlegoval na samem kakor tudi v družbi . . . In to je učinilo, da so spoznali mojo ljubezen tudi nepoklicani ljudje, da so se mi začeli posmehovati. Ali ne samo posmehovati, začeli so tudi ugibati s svojimi strupenimi jeziki vse kaj drugega ter mi podtikati stvari, ki mi niso prišle nikdar niti na misel. In nazadnje je prišla celo ovadba! In konec te ovadbe je danes ta, da mora ona oditi na drugo službeno mesto, a jaz bom ostal sam — sam, s težkim srcem, z očitajočo vestjo in z zavestjo, da sem kriv sam, da je ona prestavljena, da bodo zopet med nama gore in reke, griči in potoki, mesta, trgi in vasi s svojim poljem, s svojimi vrtovi in travniki — a to ne samo šest tednov, pač pa dolgo . . . dolgo . . . morda na vedno!»

Pripis: »Ti pa, draga moja, odpusti, še enkrat prosim s solzami v očeh in s krvavečim srcem — odpusti, odpusti! Za vse svoje pre-stano in še bodoče trpljenje ne prosim drugega nego to: ohrani mi v blagem svojem srcu majhen spomin na nekdanje solnčne, krasne dneve, na katerih ti bom hvaležen na veke!« . . .

Umolknil je ter se ozrl nanjo. Spustila je bila roke v naročje ter zrla zamišljena predse.

»To prepustiš meni v spomin, kaj ne?« je dejala čez nekoliko časa rahlo in iztegnila roko po listu.

»Zakaj ne? — Ako le želiš!«

Vzela je list, ga skrbno zavila in potisnila v miznico.

Nato je zadnjič privila k sebi svojega ljubimca, in nemo in brez besed sta se poljubljala in poljubljala.

»Zdaj pa pojdi,« je dejala danes že drugič in ga spremila do vrat.

»Kdaj odideš?« je vprašal še on.

»Pojutrnjem odide prtljaga, a jaz v nedeljo!« . . .

Takoj nato je taval Weber z negotovimi koraki nizdoli, ven na prosto, dalje, vedno dalje . . .

Demetrija pa je omahnila na divan ter si zakrila oči v robec . . .

(Dalje prihodnjič.)

Vse pleše.

Balada — ballata. Spisal Fr. Ilešič.

(Konec.)

Evropske plesne in koncerte prirejajo ministri vnanjih stvari in njih pomagači, poslaniki, ki so n. pr., še ni davno tega, kaj lepo koncertovali v Carigradu, ki pa imajo to sicer nedostojno navado, da se poslove; ko se začne pravi ples — vojna. Pri takih diplomatskih in političkih koncertih — boljše bi bilo morda govoriti o diplomatskih maskeradah (maska iz grškega βυζυξ = δαίσιον), ker drug ne ve o drugem, s kom da mu je opraviti — je pogosto voditelj tisti, ki si je na navadnih salonskih plesih izuril razne talleyrandske zmožnosti, kakor: ljubeznivost, hlimbo, prikrivanje resnice, zgovornost i. t. d. Zato je dostikrat najboljši diplomat oni, ki se je v svoji mladosti le briljantno zabaval, ki je najboljši — plesal.

Potemtakem se nam ni čuditi, da sta ples in politični vpliv tesno spojena in se drug z drugim menjavata. Za kardinala Mazarina in Richelieuja je prednjačila kakor v politiki tako tudi v plesu Francoska; ta dva moža sta zapored bila dirigenta v tedanjih evropskih koncertih, in po njihovem taktovanju je plesala vsa Evropa. V dobi Ludovika XV. pa je gospodovalo na Francoskem žensko krilo, in na plesiščih je prevladal »cotillon«, ki je svoj nazivke (= žensko krilo) dobil baje odtod, ker so plesavke kaj rade povpraševale svoje mamice:

Ah ma mère, quand je danse,
Va-t-il bien mon cotillon? —

Tako je plesala Francoska do l. 1789., ko je s prevratnimi težnjami zavlada četvorka: kralj, plemstvo, meščan in kmet (Kuhač); za revolucijo pa je zaplesal Napoleon, a to na vso silo, da se je plesavki — Evropi kar vrtelo pred očmi; plesal je samovoljno, dokler se ni spoprijel z Rusijo, s krepko devo, ki ni »mehkužna, bledolična gospodična, Črnogorka je, Špartanka.« Odslej ni mogel več plesati po svoji volji, kajti ples je vodil ruski car, in tako se je izpolnil drugi del Napoleonovega izreka, češ, da z Evropo bo plesal ali Korz ali Kozak . . . To so evropski plesi! —

Pravijo, da je umetnostim edini namen vzbujanje čuvstev, da služijo le zabavi; če je to res, potem spada ples gotovo med umetnosti, kajti večidel plešemo za zabavo. Vendar je semtertja človeku

treba plesati tudi iz drugih vzrokov; tako pleše marsikateri mladenič iz dobrosrčnosti in zaradi etikete z zapuščeno devico, ki sedi žalostna v kotu; marsikatera devojka pleše, od garde-dame prisiljena, s starikavim gospodom, ki je dobra partija. Toda taki plesi se še prestanejo, ker so kratki in jih človek kmalu izvrši in se jih iznebi; težji so pa plesi, če nam zagode godba rodovska (z otoka Roda), če se nam zaukaže, naj plešemo po taktu: Hic Rhodus, hic salta (tu je Rod, tu pleši = zdaj pokaži, kaj znaš). Pri tem plesu so se že smejali marsikomu, ki si je prej domišljjal, da je izboren plesavec. Najtežji pa so plesi, katere moramo brezpogojno tako plesati, kakor nam drugi igrajo, če se morajo celi narodi vrteti po žvižganju drugih liki po rogu slavnega Oberona.

Toda poznam še mnogo drugih raznovrstnih plesov: smešen se zdi ples onih, ki natrkani plešejo po cestah, ko jim trobi bog Bak močno sicer, a brez pravega takta; pijan še starec pleše, in vse pleše okoli njega. Življenje — ples; bitje se suče okoli bitja; samo zase nima obstanka — vse pleše do smrti. Naravoslovci pa trdijo, da vidijo celo molekule in atome plesati, ker njih ples tako živo opisujejo. Vsekakor pa plešejo planeti, a njih ples je tak, kakršen je ples nekaterih žensk, ki prihajajo na veselice, da zatemnjujejo z bleiskom svojim vse tovarišice, da vse »zamrkne«, kadar pridejo: pravi pravcati solnčni mrk! samo s tem razločkom, da planeti plešejo po jako pravilnem taktu, a vendar ne pridejo naprej, ker se v pakrogih vselej zopet vrnejo tja, odkoder so izšli. Tako je tudi zaman ves trud mnogih ljudi, ki plešejo svoje življenje redno v lepih krogih, na koncu svojega življenja pa vidijo, da niso prišli nikamor; drugi pa grdo skačejo z ene strani na drugo kakor razposajeni plesavci španskega fadanga, italijanske tarantele ali ogrskrga čardaša — nedostojno kakor orientalske bajaderke (portugiški bailadeira = plesavka), drzno in omotično kakor mohamedanski derviši — in vendar jim je sreča zvesta soplesavka. Nekaterniki le francoski »menuet« rahlo stopicajo, kakor stopa mačka okoli vrele kaše, ker so omahljivci in ne poznajo krepkih moških korakov, ali pa stopajo v neokretnosti in surovosti svoji drugim na noge . . . Ta pleše dobro, oni slabo, ta iz proste volje, oni prisiljen, a pleše — vse. V Parizu lahko baje bereš nekje napis: »Ici l'on danse tous les jours!« — Parizu pa pravijo, da je zrcalo sveta. —

Na plesih se družijo nebesa s peklom — ali kako naj si drugače razlagam resnico, da nekaterniki vidijo na plesiščih same čiste angelje, drugi pa hudiče — Bog nas jih varuj? Ali so oboji tam,

ali pa izvira ta sodba iz halucinacij in predsodkov. To pa je vsakakor res, da razen prepornih angeljev in hudičev vlada na vsakem plesu tudi poredni, a mogočni bog Amor, ki rad stoluje na ustnicah, odkoder se smeje ljubo in zapeljivo liki satan; a kdo naj potem razločuje angelja od satana? Sladki satanski smeh Amorjev večkrat disakordno zazveni med jok tožnega Hymena, ki mora gledati, kako se je v njegovem področju razkoračil razposajeni Amor.

Rad verjamem pesnikom, ki vse stvari globlje prozirajo nego mi navadni ljudje, da na plesu prihaja tudi povodni mož, in da odvaja v svoje domovje lahkokrile plesavke, kakor pravi Prešeren:

»In urno, urneje sta se zasukala,
In dalej, in dalej od poda spustila.
Na bregu Ljubljance se trikrat zavila,
Plesaje v valove šumeče planila.
Vrtinc so tam vidli čolnarji dereč,
Al Zalike videl nobeden ni več« . . .

Po prepričanju vseh Slovencev živi še tudi kralj Matjaž, ki si je s plesa med Turki odvedel nazaj domov svojo Alenčico, »kraljico ljubo ogrsko«:

»In grede si devojke zbrat
In reče godcem zaigrat. —
Si mlado zvoli Alenčico,
Alenčico, kraljičico:
Ročice si podajata
In urno krog zarajata. —
— — — — —
Prijel za bele jo roke,
Na konjča djalo jo je pred se:
Po polju k Savi z njo driči
Kot ptičica s perotimi . . .

Med temi bajnimi bitji, Amorji, Hymeni, povodnimi možmi itd. stopa povsod neustrašeno kakor doma — salonski lev, iščoč bogatega plena, nevaren vsem deviškim srcem, ki so doslej gorela v zvesti ljubezni do svojih izvoljencev:

»Raz galerijo, varno napadov vseh,
Strahu vsa blede, gleda premilostna
Gospa in mati rožne hčerke
V plesu neutrudne v salonu spodaj
Ter vzdihla: »Da naš ženin, nevešč še bitk
Ljubavnih, ne bi dražil objestnega
Tam leva, ki ga vroča ljubav
Rada v dvoboje podi s prijatelji.«

(Horacij, št. 3., Carm. III., 2.)

Prav je imela gospa, da se je bala; kajti črez dva dni je bil dvoboj tam v hrastju za mestom, kjer so našli mrtvega ženina — lahko bi ga imenovali Vladimirja Dragana iz »Trojke«; hči, provzročiteljica tega dvoboja, je seveda dobila velikanski ugled sama pred seboj; saj je videla, kako zelo da je »vredna« junaške krvi, ter je plesala odsihdob s tem večjo zavestjo svojih neprecenljivih vrlin: »Uživaj, srce moje, trenotek, kaj t'am bo, to me malo briga!« . . .

Zunaj za oglom blizu plesišča pa preži v jasni mesečini blede smrt; hu, kako jo stresa mraz! rada bi objela toplo bitje, da bi si ogrela zamrle ude. Vendar v salon ne sme; veselo občinstvo bi se preveč ustrašilo nje pomanjkljive toalete in neusmiljenega izraza; kako bi tudi naj prijele te koščene roke ono nežno-poltno mehko ročico poskočne plesavke, kako bi se ujemalo njeno režanje z zvonkim nasmehom devičice-golobičice, kako bi prenašala nje ledeno-strupeno sapo ta lepa cvetka današnjega večera, ki mami duhove in srca? Smrt ni vsiljiv gost — zunaj pred durmi čaka, tukaj objame bujno, življenja polno devo ter jo izroči iz gorkega naročja razgrete Terpsihore v mrzle roke — jetiki, svoji zvesti služabnici . . .

Kje pa boš ti položil k trajnemu pokoju trudno svojo glavo, o bedni mož, soproj in oče, ki ti že zdaj bolehajo žepi ob denarni sušici, pridobljeni na plesih koketne žene in hčere? Tega ne veva niti ti niti jaz; le pesnika slišim peti, ki jo je zakrožil po domače:

»Blagor mu, ki se spočije,
V svoji post'li sladko spi;
Lepše luna njemu sije,
Lepše zarja rumeni« —

nego onemu, ki hodi pozno, oziroma rano s plesov domov . . .

Da bi bral stari Ciceron v filozofskem zanosu te moje skrajnje filistrske besede, bi gotovo vzdiknil: Recte dixisti; nemo fere saltat sobrius nisi forte insanit — prav praviš; kajti pač nihče ne pleše trezen, ako ni blazen. Ta izrek je namreč vsakikrat v svoji duši ponavljal, kadarkoli se mu je trebalo obraniti takih človeških izkušnjavic-navadic, kakršna je ples; spomnil se je v takih hipih v utrdbo svoje kreposti hitro starega Apija, velečednostnega Katona in drugih prednikov, ki so prav po rimskih nazorih strogo obsojali ples kot znamenje nenravnosti; hitel pa je tačas iz spomina brisati nadležne slike Scipionov in Lukulov ter si je izpred oči ročno preganjal žive podobe Cezarjev in Klodijev, ki so bili vsi ljubitelji plesa in sicer novošegnega, kakršen je bil v navadi v prav lahkomišelnih grških družbah v Atenah, v Korintu, v Mali Aziji in drugod. Če je pod

tolikerimi pohujšljivimi vtiski naposled omahnila tudi krepost Ciceronova, kdo bi se temu čudil, ki ve, da je Ciceron imel več filozofske teorije nego prakse? V anakronistiških uricah se je nad opolzlimi plesi svojega časa zgražal tudi Horacij, ki je imel posebej filozofski »sistem« — prav kakor naš doktorand Radivoj Čuk — a življenje zopet posebej; slab znak časa se mu zdi, da

»motus doceri gaudet Ionicos
matura virgo et fingitur artibus . . .«

Štiri stoletja pozneje pa je sveti Ambrozij rekel kratko a jedrnato:
Saltet, sed adultera filia!

Vsekakor je bilo takrat na plesiščih nevarno, da ne bi plesavci zabredli v podzemski »Elizij«, koder se po velikih mestih še dandanašnji pleše sicer ne jonski, ali francoski »Cancan«; bati se je tega bilo tem bolj, čim več vhodov v ta Elizij ali Tartar so sčasoma iznašli Grki in Rimljani. Pošteni Homer je poznal eno samo vhodišče, ki je neki bilo daleč na zapadu ob Oceanu, pozneje se je odpiral Elizij ali Tartar ali po naše pekel ob matapanskem predgorju, pri mestu Hermioni v Argolidi, na Kolonu pri Atenah, v Epiru, Rimljanom tudi ob avernskem jezeru, in naposled, ko so gospodarili »dei ac domini« po vsem tedanjem svetu ter bila »odprta noč in dan so pekla vrata«, tedaj je prišel Kristus, da nam je odprl i nebesa. — Dandanes pa se po velikih mestih zopet odpirajo za podzemski elizij — plesišča, ki si jih je osnoval sam hudič — da govorimo s Prešernom — »svoje si cip'ce loviti« . . .

Le-ta članek pa bi bil vkljub svoji filološki temeljitosti ostal nedostaten, da me niso opozorili prijatelji juristi na resnično in imenitno dejstvo, da brez plesa niti ne bi bilo naroda juristovskega kat' eksohen — rimskega naroda. Odkod namreč naj bi bil dobil Romul žene za svoje tovariše — lopove, če ne bi bil povabil na sijajni ples vseh sabinskih znamenitnikov ter jim ob ti priliki ugrabil soprogo in hčer, pramater Cezarjev, Scipionov i. t. d.? To je bil vsekakor velevažen ples, katerega posledice so pretresale pozneje svet. Tem bolj obžalujejo vsi »plesoslovci«, da nam starodavnost ni sporočila več posameznosti o tistem plesu; zanimivo bi bilo n. pr. vedeti, v kakih toaletah so se pokazali takrat Romul in tovariši, v kakih Sabinke. Toda o vsem tem zgodovina molči, toliko pa je gotovo, da niso imeli prsi okrašenih z redovi za izredne zasluge; kajti te okraske so tudi najzaslužnejši gostje pogrešali do leta 1349. po Kr. r., ko je na dvornem plesu angleškem ustanovil kralj Edvard III. prvi red, red »modrega hlačnika« z geslom: Honny soit qui mal y pense —

na čast neki krasotici, kateri je bil na tem plesu kralj pobral izgubljeni hlačnik. Pač pa bi mislil, da je bil Romulov ples neka vrsta baleta, ker je verjetno, da se plesavci one stare dobe gotovo niso dosti brigali za pokrivanje telesa, kakor se tudi dandanašnji po baletih ne. Toda takemu tolmačenju bi se utegnili protiviti pristaši in ljubitelji modernih baletov, češ, balet je fin ples, ki ustreza celo najfinejšemu okusu, ni pa misliti, da bi bila tako fino, tako okusno plesala Romulova divja tolpa. In ne pomeni li latinski glagol saltare i »skakati« i »plesati«? Tem upravičenim ugovorom pa bi jaz to-le pripomnil: Res je, da mislimo pri besedi balet zlasti na fin ples, kakor tudi pri nje materi, besedi bal, kakor sploh pri vseh tujih besedah; balet in bal pa morda od kraja vendarle nista bila tako fina plesa, vsaj njiju etimologija se ti misli protivi; kajti grško-sicilski provincijalizem βαλλίζειν, odkoder navadno izvajajo latinsko-italijanski glagol ballare in samostalni ballo, balletto, francoski bal, pomeni »stegna semtertja metati«, in to ni Bog si ve kako fin izraz; izobrazil se je šele po poti iz Neapolja čez Rim, Pariz in Dunaj k nam, kakor se izobražuje sploh vsakdo s potovanjem. Naj mi zdaj nihče ne ugovarja, češ, da potovanje nič ni obrusilo besede ital. danzare, franc. danser, angl. to dance, ki je prišla iz romanskih dežel šele v 11. veku na Nemško; kajti mi li veš povedati, kaj je izprva pomenila in kje je sploh doma? Nekateri namreč mislijo, da je nemškega pokolenja — prim. staronemško obliko »dansôn«, ki pomeni »vleči« — da se je potem šla izobraževati v romanske kraje ter se vrnila, notranje neizpremenjena, zopet v svojo domovino s pomenom »plesati«. Navedeno izobrazbo romansko-nemške besede »tanzen« bodemo vedeli primerno ceniti, če pomislimo, kako bistvena razlika je med pojmom »vleči« in »plesati«, in da se mora olikan plesavec lahko na prstih gibati, ne pa nerodno vlačiti nog za seboj, da ne presliši godbe.

Jaz, ki večkrat rad zaplešem po svoje originalno, jaz bi si že vedel pomagati, če bi preslišal godbo — zažvižgal ali zapel bi si sam! Tako so gotovo že delali ljudje pred menoj, kajti sicer bi grška beseda chorós, lat. chorus (= ples, plesni zbor, plesišče) ne pomenila pri nas pevskega zbora ali pevališča (posebno v cerkvi pri orglah, kar se pri panonskih Slovencih imenuje shodi, fem. pl.). Tu naj tudi omenim grški izraz orchéstra, ki je izprva značil plesišče, namenjeno za ples kora pri dramatiških predstavah v gledališču, zdaj pa pomeni prostor za godce ali pa godčevski zbor sam . . .

Zadnji moj dokaz — tega si sam ne prikrivam — menda že precej šepa, zato rajši končujem; kdo naj šepast dalje pleše? Sploh pa sem »priplesal« nazaj tja, odkoder sem se spustil — od jezikoznanstva do jezikoznanstva — vmes sem preletel polje mnogih drugih znanosti. Ali zameri kdo jezikoslovcu, če mu je jezikoslovje začetek in konec premišljavanja, alfa in omega vsega življenja? Tako delajo tudi drugi strokovnjaki, ko opazujejo vse s svojega strokovnega stališča. In tako je prav, samo naj ne pozabijo, da so med črkami alfa in omega tudi še beta, gama, delta in obilo drugih črk, ki tudi zahtevajo svoje pravice; potem prihodnjič rad zaplešem jaz z njimi in okoli njih, ako me le povabijo na svoj ples.

LISTEK.

Naše časopisje, v katerega razvitku se najbolje zrcali naš kulturni napredek, in katero se razrašča kakor naša prosveta sama — spričo mnogih naravnih in umetnih ovir — le polagoma, a vendar zdržema in vztrajno, je v zadnjem času zopet napredovalo. Poleg tega, da so nekateri izmed starih naših listov svojo obliko povečali ali svoje izdaje pomnožili, nam je novo leto rodilo novih časopisov. V Trstu je prišel izhajati tednik »Novi list«, v Gorici in Pulju pa nemški pisana »Adriatische Post«. Dasi sta oba politična časopisa namenjena, da vsaki po svoje posežeta v ljuto borbo, ki jo še vedno morajo biti primorski Slovani proti skrajnje neugodnim odnošajem, smo vendar smatrali za dolžnost, da objavimo njihju postanek tudi našim čitateljem — ne samo zato, ker sta nam oba došla na ogled, ampak tudi zato, ker z veseljem zabeležujemo vsaki novi pojav narodnega življenja bodisi na kateremkoli poprišču. Da smo sicer še vedno prisiljeni, svoje težnje braniti v nemščini, ni vesela prikazen; saj prejasno kaže, da v našem kulturnem stremljenju odločujejo še vedno drugi gospodarji, a ne mi sami. Toda kaj hočemo? Treba je računati z dejanskimi razmerami. Po pravici pa izrečno poudarja »Adriatische Post«, da ni nje namen izdajati lista v klasični nemščini, ampak Nemcem avstrijskim, ki so »dobre volje«, podati sliko o primorskih razmerah. — A program »Novega lista«, ki bode »prizanesljiv proti svojim, a brezobziren proti zlobi sovražnikov«, pozdravljamo tem pristraneje, ker večina naših političnih listov izvršuje baš nasprotni program. —

Z veseljem sme čitati v 20. in 21. številki lanskega »Popotnika« v nekem dopisu s Kranjskega predlog o preosnutvi naših obeh pedagoških listov, izmed katerih naj eden (Učiteljski Tovariš) goji zlasti šolsko-politično, a drugi (Popotnik) zlasti pedagoško-znanstveno smer. To je bila že davno naša misel, ki smo jo nekoč tudi razložili gosp. uredniku Učit. Tovariša, in ki jo je le-ta odobril ter jo kolikor, toliko že začel izvrševati, porabljač svoj list zlasti za obrambo gmotnik interesov učiteljskega stanu. Tudi drugi predlog Popotnikovega dopisnika je že deloma uresničen; kajti Popotnik prinaša vobče več pe-

dagoško-znanstvenih sestavkov nego Tovariš, in sicer tudi iz peresa srednješolskih učiteljev (n. pr. Bezjaka, Košana, Lavtarja, Schreinerja). — Da bi pa tisti drugi predlog dopisnikov dobil v istini realno podlago, bi bilo treba pred vsem, da bi prenehala letargija, v kateri je odrevenela večina naših srednješolskih učiteljev, kateri so z ne preštevilnimi častnimi izjemami — suhe veje na drevesu naše narodne prosvete. Bogu bodi potoženo, da je večina naših profesorjev popolnoma očarana in zamaknjena v tujo kulturo, da od samega nje občudovanja čisto zanemarjajo gojitev domače prosvete, in z njo vred tudi domačo govorico, v katero tako radi vpletajo tujščino, češ, da je le-ta za njih duhovite izreke veliko prikladnejša in preciznejša nego materinščina. Faktum je, da je med slovenskimi juristi in medicinci veliko več čuti domače besede, in takisto faktum, da naši ljudskošolski učitelji svoje višje srednješolske kolege nadkriljujejo ne le glede stanovske organizacije, ampak tudi v marljivem razpravljanju metodiških vprašanj. Dočim na tem polju naši ljudski učitelji prav trudoljubivo delujejo — med drugimi so nam izmed sestavkov v zadnjem času ugajali L. Črneja črtice »Iz duševnega življenja otroškega« (v Popotniku) — še vedno smatrajo mnogi naši profesorji proučevanje pedagogike in metodike za nepotrebno, češ, če imajo le znanstveno usposobljenost, vse drugo že samo ob sebi pride . . .

Naj se nam ne očita, da smo zašli od glavnega predmeta! Že davno nam je bilo pri srcu to vprašanje, in baš odkar nam je poverjeno urejevanje leposlovne revije, se nam je še bolj utrdilo prepričanje, da je to prav pereče vprašanje. Kajti baš pri uredniški praksi smo imeli dovolj prilike opazovati to neveselo prikazen; ravno v onem delu slovenske inteligencije, od katerega bi se imeli nadejati največ duševne podpore našemu listu, ravno tam vidimo — sušo. In vendar koliko je baš tu nakopičenega duševnega kapitala, ki bi lahko nesel bogate obresti naši mladi prosveti. Ni nam treba praviti, da nam tu niso na mislih učene strokovne razprave naših profesorjev, s katerimi bi se naš narod vendar ne mogel okoristiti, kakor tudi nima nič dobička od naših učencev, kateri, hoteč popolnjevati svojo stroko, pišejo razprave v drugih kulturnih jezikih; posebne razmere, v katerih se nahaja ubogi naš narodič, pač opravičujejo zahtevo, da doprinesejo tisti naši učenjaki nekaj »sacrificio d' intelletto« ter ne pišejo v tujih jezikih. Veliko zaslug pa bi si lahko pridobili, bogateč naše slovstvo s poljudnim leposlovnim razpravljanjem svojih strok . . . Toda o tem predmetu smo že toliko govorili, da bi bila vsaka beseda odveč. One naše strokovnjake pa, ki menijo, da bi oskrunjali svojo vedo, ako bi se spustili na feljtonsko polje, dasi v Angležih in Nemcih že vseučiliški profesorji stopajo med narod ter poljudno predavajo — samo en primer: H. Schenkl, profesor na vseučilišču v Gradcu, je poljudno predaval o godbi v starem veku — one gospode pa si usojamo vabiti na drugo poprišče, na katerem ne bodo nič škodovali svojemu učenjaškemu ugledu, a bodo vendar domači stvari koristili: naj se lotijo metodike svojih predmetov. Zlasti sloveniste naših srednjih šol čaka še obilo dela in obile žrtve; kako krvavo nam je potreba za slovenski pouk boljših učnih knjig, premišljenega učnega načrta in napredne učne metode. Ali ni sramoten faktum, da mnogi profesorji sami priznavajo, da neradi poučujejo materinščino, veliko raje latinščino in grščino ali katerikoli jezik, češ, da jim pouk v slovenščini ne nudi dovolj učnih in disciplinarnih sredstev . . .

Za take prepotrebne metodiške razprave bi bil Popotnik najpripravnjeje glasilo. Izkratka: našega obširnega razgovora jedrnata vsebina je: naši srednjošolski učitelji naj se oklenejo Popotnika, ki jim postani strokovno glasilo za pedagogiko in metodo.

Slovanske knjižnice snopiča 82. in 83., ki sta izšla dne 15. m. m., sta nam prinesla: Mladost. Korotanska povest. Češki spisala in blagorodnemu gospodu Ivanu Hribarju, ljubljanskemu županu, posvetila Gabriela Preissová. Z dovoljenjem pisateljice poslovenil A. Dermota. S podobo pisateljčino. Cena 36 kr. — Ker namerjamo o Slovanski knjižnici skoro izpregovoriti obširneje, naj zadostuje za danes to kratko naznanilo.

Ilustrovani narodni koledar za leto 1899. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gld., broš. 70 kr. Ta izborna urejeni in okusno opravljeni koledar obsega poleg običajne vsebine in navadnega oglada po svetu životopise in slike naših imenitnih mož (pesnika Koseskega, prof. Blaža Kocena, prof. dr. Jagiča, Jerneja Kopitarja, dr. Poklukarja, Palackega, škofa dr. Jegliča), jako zanimivo razpravo »Valvazorjev rod na Spodnjem Štajerskem« iz peresa P. pl. Radicsa in tudi dve mični leposlovni črtici »Na letovišču« (spisal Semen S.) in »Služba« (spisala Zofija Kveder). Izmed pesnikov je Anton Hribar zapel »Slovenec za novo leto« žalostnim domačim razmeram prikladno spravno pesem, A. Aškerc pa krasno indsko legendo »Fakir«, ki naj jo čitajo zlasti oni, katerim je napačna odgoja zatemnila pojem o pravem bistvu človeške narave.

Koledar družbe sv. Mohorja in imenik udov. — Naglaševalo se je že, da je imenik kriv nerodne oblike koledarjeve; zato naj bi se sploh opustil. — K temu pa je pripomniti: meritorne veljave imenik res nima, ali dela vrlo uspešno reklamo za družbo, ki bi posebno med preprostim ljudstvom izgubila mnogo udov, ako bi dotični ne našli svojega imena več »tiskanega«. Zadnja beseda vpliva magiško! — Ako bi bili hudobni, bi tudi lahko rekli, da imamo v imeniku kontrolo o tem, kdo izpolnjuje svojo narodno dolžnost. — Imenik torej naj ostane; da pa dobi koledar priročajšo obliko, naj se veže imenik z družbenimi poročili posebej, kakor je navada pri »Matici Hrvatski«, z razločkom, da bi se naš imenik pošiljal obenem z družbenimi knjigami, dočim ga »Mat. Hrv.« pošilja nekaj prej. —

Dr. Jos. Tomižek.

Jezikoslovčeva prisega. Na ovitku letošnje prve številke »Zvonove« ste povedali, gospod urednik, da Vam je avtor spisa »Vseučilišče v Ljubljani« pisal med drugim to-le: »Vi ste strokovnjak, ako sem prav poduččen, v filologiji; in filologi običajno nimajo preveč smisla za mojo stroko; le tako si razlagam, da se Vam moji spisi tako okorni in težki zde.«

Iz teh besed moli ost na filologijo. Nikakor ne bi bil nje vreden sin, če se ne bi zavzel za njo, napadeno sirotico. Preden se pa sprimemo, pokličimo na pomoč boga Herma ali Merkurja, filologije zaščitnika:

»O čuj me, filologov ti gospod!
usliši našo ti molitev,
otmi, otmi svoj sveti rod!
Ti vodi ga v zmagalno bitev,
dodeli srečno mu boritev —
in — to prisegam — prvo »rčč«,

ki po dobljeni slavni zmagi
dobim jo na domačem pragi,
razrežem ti v jezični dar,
usode naše gospodar!« (Jeftejeva prisega.)

Allons enfants! dobro ste parirali, gospod urednik, na istem ovitku svojemu nasprotniku, ki je bil zoper Vas sprožil te-le krilate besede: »Zvon« ne bo vendar samih rožic sadil; nekaj suhih misli slovenskim romantikom nič ne škodi, niti v »Zvonu« ne. — Pisali ste namreč, da imajo misli stokrat več privlačnosti, če jih ponudiš v lepi obliki, da je poseben kras znanstvenih del umetniško dovršena vnanost . . .

Jaz bi bil isto tako-le povedal: »Misli same so železo ali srebro, misli lepo izražene so bleščeče zlato, ki daje spisom vabljivo obliko; izpreminjajte torej, gospod urednik, kovine v zlato liki alkimisti. Alkimisti so že za rimskih dob po vsi pravici imenovali svojo umetnost, iz nežlahtnih kovin narejati zlato, hermetičsko umetnost, izvajajoč jo od boga Herma, »trikrat največjega« (Hermes Trismegistos). Ali bodi to brez pomena, da so si volili za svojega pokrovitelja tega filološkega boga, boga zgovornosti, jezične okretnosti? Da, kdor si zgovoren, si v milosti pri bogu Hermu, bogu filologov in alkimistov — z jezikom izpreminjaš železo v zlato!

Toda filolog-alkimist — ali ni to za filologa nevarna zveza, ker je alkimija na slabem glasu kot laži-veda? Nikakor; kajti baš v tem se razločuje naša filološka alkimija od stare, srednjeveške alkimije, da z umetnostjo to doseže, kar je le-ta zaman izkušala doseči z vedo. —

Kaj pa, če filologu-alkimistu nastane »žveplo« mesto zlata? Ta ugovor ne velja, ker po prepričanju vseh dobrih alkimistov filologija nima z žveplom čisto nič opraviti; vsaka kovina ima v sebi — tako uči alkimija — dvojno snov: živo srebro ali Merkurja (kovinski princip) in žveplo, gorljivo tvarino; potemtakem Merkur ni žveplo.

Kdor ni filolog, zoper njega lahko obračam svoje orožje, bodisi še tako nerodno, in nič ne občuti; iz »oblike« naredim »obleko«, iz »suhih« misli naredim »gole« misli!

»Nekaj suhih, golih misli da bi slovenskim romantikom ne škodilo? Golim idejam torej naj bi se Zvonovci privadili? Horribile visu — golim, nagim idejam! tako pa še nismo zašli, da bi se divili nagoti! Pač pa so nam ideje, lahko zaodete, dobro došle tovarišice, a gole niti ne bi marale med nas. Ali ni vedel že Platon, da idej, suhih, golih, ni najti na svetu, da so se zavile, skrile v oblike zemeljskih teles — v čudno obleko, izza katerih sije čutečemu srcu njih nebeška milina? Seveda, kdor biva v onih nadzemskih svetovih, kjer bivajo gole ideje, kjer ni zemskih potreb niti zemškega čuvstvanja, ta jih zre kar naravnost, neposredno — no, čestitamo mu takemu srečniku, a ne dohajamo ga.

Če pa ima Vaš nasprotnik-strokovnjak več zmisla za filologijo nego Vi za njegovo stroko ter morda zares poudarja razliko med suhimi in golimi idejami — no, suhih idej pa se Vam celo ni treba bati; suhe ideje gotovo niso nebeške deve, niti ne bivajo v nadzemskih prostorih, marveč so suhljate, neokretne, skvedrastimi črevlji, ki se ogibljejo in se morajo ogibati fine zemske promenade, in kdor je krilat na petah kakor naš bog Merkur, ta ne more sčakovati tako nerodnih oseb. O izzužite jim torej kvedre, obujte jim lahke salonske

čreveljce, in vrtele se bodo z Merkurjem v gracioznih, valovitih črtah — tja pod nebo! . . .

Sicer se Vam je, gospod urednik, hvaležno priznalo, da ste slog popravili; popravili ste izvestno tudi meni že marsikaj in sicer boljše nego v letošnji prvi številki, ko ste na str. 49. vstavili besedo »naj« (namreč »zaplešejo kolo«), ali na str. 50. ponovili besede: usmiljena nebesa, ko ste mi »bralce« naredili v »bravce«, »poročevalce« v »poročevalce«, »plesalce« v »plesavce«, »plesalke« v »plesavke« — dasi imajo moje oblike izza dvajsetih let popolno »posestno stanje« pri nas, domovje v šolskih knjigah in skoro po vsi novi književnosti, obmejni Slovenci — branijo z »bralcem« in »plesalko« slovensko edinost!

Seveda če prof. Levce, naslanjaje se na Pleteršnikov slovar in govorec v imenu dunajskega mogočnega Merkurja, visokega ministrstva za uk in bogočastje, zahteva od mene, da naj bodem »žrtvovavec plesa/ke«, svojega otroka, tedaj bodem sicer z Jstejem obupno zaječal: »Oh nepremišljena prisega!« vendar bom pristavil:

»Veliko terjaš, o Merkur,
Veliko terjaš od očeta!
Odpusti, dete mi ljubo,
Zgoditi mora se tako:
Prisega grozna je, pa sveta!
In izvršil prisego bom,
Plesa/ka brž plesavka bo
In padlo dete moje bo,
Cetudi filolog se v meni joče.«

Fr. Hešič.

Puškin in Prešeren. — Prelistujoč Puškina, sem obstal pri njega prvi natisnjeni pesmi [iz l. 1814., ko je bil pesnik star šele 15 let], katere naslov je: »K« drugu stihotvorcu; tu apostrofuje samega sebe, odvrčajoč se od pesnikovanja. — Prva stiha:

»Arista! i ty v tolpě služitelej Parnasa!
ty hočeš osčdlat uprjamago Pegasa.« —

se strinjata po mislih in deloma celo po besedah z začetkom Prešernove »Nove pisarije«. — Tudi drugače sta pesmi zasnovani slično: v obeh se dajejo nauki glede poezije v obliki pogovora; dočim pa je v »N. p.« pravi dialog, je Puškinova pesem monolog s fingiranimi ugovori. Satirični sta obe; uporabljajoč drastične izraze, sta naperjeni obe proti nepoklicanim kritikom — Puškin izrečno: »i s strogoj kritikoj vstupaeš smčlo v boj« — in pesnikom — *horribile dictu*; Puškin našteva te kar imenoma. — Seveda je tudi dovolj razlik glede vsebine in oblike. Nekatere Puškinove misli spominjajo n. pr. na Prešernovo »gloso«. Kdo bi se pri stihu »katitsja mimo ih« [sc. pesnikov] Fortuny koleso ne spomnil Prešernovega »pevcu vedno sreča laže«? Misel »on živi, vmrje brez dnarja« pa je obsežena v Puškinovih stihih:

»sudboj im« (sc. pesnikom) ne dany ni mramorny palaty, ni čistym zolotom nabity sundoki«.

Kakor Prešeren navaja zglede pesnikov revežev, tako tudi Puškin, n. pr. »Russo«, »Kamočnst«.

Zanimivo je torej, da sta ta velikana, ki sta si itak nekaj sorodna po duhu, izraževala iste misli z deloma celo podobnimi besedami. Česa drugega ne bomo sklepali iz te vzporednosti.

Pripomnim še, da je »Nov. pis.« mnogo, mnogo popolnejša, čemur se ne čudimo, vpoštevajoč, iz katere dobe izvira Puškinova pesem, ki pa že tudi kaže — *ex ungue leonem*.

Dr. Jos. Tomišek.

Pesniti ali pesnikovati? — Velespoštovani gospod Fr. I. ima torej pomisleke proti mojemu predlogu, naj bi za pojem vsega pesniškega ustvarjanja rabili kratki in pravilno izpeljani glagol *pesniti* — namesto okornega, nerodnega in tudi netočnega »pesnikovati«.

Moja kratka replika je ta: Za pesniško ustvarjanje v najširšem pomenu besede potrebujemo točnega izraza, to je jasno. Nemci rabijo za to glagol »dichten«, Čehi pa pravijo básniti . . . »Pesnikovati« se pravi: pesnik biti. To je gotovo prvi pomen te besede. (Prim.: kraljevati, banovati). Če je pa kdo »pesnik«, ne sledi še iz tega, da v kakem določenem trenutku ustvarja kaj pesniškega. Saj vemo, da minejo včasih tedni, meseci, leta, ko kak »pesnik« ničesar ne pesni (pesnuje), ker pač ni razpoložen za to, ker morebiti ne utegne itd. Pesniti pa izraža akt pesniškega ustvarjanja, bodisi, da kdo ustvarja lirsko, epsko pesem, ali pa, da ustvarja dramo, novelo, roman . . . Pri tem je seveda irelevantno, če pesnik pesem, dramo ali povest samo spočenja, izmišlja, snuje v svoji glavi, ali pa, da kak osnovani pesmotvor (»Gedicht« v najširšem pomenu!) že piše. Glavna stvar je vselej koncepcija. Če imam stvar v bistvenih obrisih in konturah že osnovano v glavi — no, drugo pride potem samo od sebe. Porod izmišljenja in čuvstvovanja je najtežje — ali pa najlažje . . . kakor hočete!

In ta porod pesniške misli zaznamenujem jaz z glagolom *pesniti*. Glagol ta izvajam zato tudi iz prvotne besede *pesen*, ki meni v tem primeru pomenja pesniško misel vobče. Vsaki dušeslovec mi pritrdi, da ravnam popolnoma logično in dosledno. Pesem je torej že pesniška misel, je že spčetek pesmotvora. Dobro! Pesniško misliti se torej logično pravi: *pesniti*! In kdor zna *pesniti*, je pesnik. Pesnik je torej sekundarnega pomena; glagola, ki bi mi označeval pesniško ustvarjanje kat' eksotén, ne bom, če imam kaj okusa, če sem psiholog, izvajal iz »pesnika«, nego iz *pesni*! — Meni se zdi to popolnoma jasno. Beseda »*pesniti*« je skovanka kakor *pesnikovati*; samo, da je *pesniti*, kakor sem dokazal, logična in psihologična ter točna, *pesnikovati* pa netočna (»wage«) . . . *Pesniti* (po 4. vrsti) in *pesnovati* (po 6. vrsti) mi ugaja tudi zбоk svoje kratkoče! Kdor je že kdaj — *pesnil*, ta ve, kolike vrednosti so kratke besede v poeziji.

Gospod Fr. I. misli, da imamo za pojem »dichten« tudi izraz »peti«. No, gospod Fr. I. mora pač vedeti, da se glagol »peti«, »pevati« v pomenu »dichten« rabi vendarle samo v prenesenem, metaforskem pomenu. Saj, kdor ustvari kako lirsko pesmico, ta je dandanes vendar navadno ne pojč sam. Napev napravi komponist. Pesnik in skladatelj kake pesmi je bil in je morda še dandanes le tako zvani »narodni pevec«, ki pa vsled razširjajoče se moderne kulture v kratkem — izumrje. K poeziji spadajo pa vendar tudi drama, roman, novela, povest, basen, črtica . . . Kdor kaj takega ustvari, spiše, ta je vendar tudi pesnik-umetnik — ali ne? Vendar pa ne morem reči: Jurčič je tega in tega leta »speval« roman »Deseti brat«, pač pa lahko rečem, da ga je spenil (gedichtet).

Ne morem reči: Moj prijatelj Y »poje«, »peva« dramo, tragedijo; pač pa jo pesni! Tudi Nemci rabijo tisti »singen« za »dichten« ter »Sänger« za »Dichter« samo v prenesenem (poetičnem) jeziku. Terminus technicus za vse pesniško ustvarjanje pa je in bodi: pesniti! . . . *A. Askerc.*

Drugi koncert »Glasbene Matice«, prirejen na sv. Treh kraljev dan v »Narodnem domu«, se je izvršil v znamenju njenega koncertnega vodje, g. Mateja Hubada, vrnivšega se z Dunaja.

Če si ni moglo dati občinstvo že pri prvem letošnjem, spominu na Njeno veličanstvo cesarico Elizabeto posvečenem koncertu duška svoji navdušenosti spričo visokega pomena žalne koncertne manifestacije, se je javilo to navdušenje le tem burnejše pri drugem koncertu.

»Glasbena Matica« je prav ustregla muzikalnemu razumništvu, da je izdala tiskane vodilne misli in motive k prvi koncertni točki: 5. simfoniji Petra Iljiča Čajkovskega (op. 64. za veliki orkester).

Razvijajo in prepletajo se v ti simfoniji motivi lahkotno, da ni težko pojmiti skladateljevih smotrov tudi z navadnim posluhom; muzikalno izobraženim poslušavcem pa je bilo tematiško navodilo pripomoček, s katerim so se povzpeli do le večje slasti in popolnejšega užitka. Iz nevenljive krasote te velezanimive skladbe veje neskončna milina brezkrayne ruske stepe, navdajajoče te z otožnimi mislimi; dalje čuješ in vidiš preprosto kretanje ruskega človeka na plesišču, prevzame ti pa uho tudi ponositi nastop junaškega ruskega naroda v ljutem boju, zmagonosnem navalu vojnih čet, v odmevu njih žalnih krikov in radostnih vzklikov; in naposled se ti zdi, kakor da pojo odhajajoči junaki ponosno pesem o dobljeni bitki!

Čajkovskega 5. simfonija je krepka epopeja, katero smemo primerjati Beethovna tretji simfoniji, a spričo sedanjega razvitka v godbi se odlikuje mimo te z bogatejšimi izrazili neutesnjene, prosto in smelo se javljajoče moderne glasbe.

Navzlic mnogovrstni in različni usposobljenosti orkestrskega osebja je dosegel koncertni vodja g. Matej Hubad popoln učinek, in za ta uspeh ga je občinstvo večkrat zahvalilo prav burno. Mimogrede naj opomnim, da je vvodni tema simfonije sličen pričetnemu vojevitemu motivu v »meno mosso« druge poloneze Chopinove op. 26., od katerega se razlikuje pač po ritmu. Sodeč po izrazih zadovoljnosti občinstva, sta ugajala izmed štirih oddelkov Čajkovskega simfonije najbolj drugi in četrti; naravno, ker sta različna po vsebini in po završetku; tretji odstavek, zavit v valčkovo obliko, je z glasbenega stališča nasproti drugim oddelkom manjše vrednosti.

Odobravati je, da je izbral g. koncertni vodja sluhu v početek kot nekaj »intermezzo« prelepo kitico srbskih narodnih pesmi. Dasi ni nobena pesem celokupna niti po vsebini niti po obliki, kajti misli se porajajo nekako aforistično, vendar vre iz njih živo čustvo, pristno oduševljenje. Ob mojstrskem izvajanju odličnega matičinega mešanega zbora so se pretakali ti spevi kakor biseri in dragoceni prozorni kamenčki po bistri, žuboreči vodici.

Kakor v simfoniji so se i v teh narodnih pesmih kazale posledice obznanjavanja vredne energije koncertnega vodje in pa sad neumorne požrtvovalnosti pevcev in pevk. Kak pianissimo v ženskih in zamolklo donečih moških glasovih!

Isto velja o reprodukciji pri nas še ne proizvajanega Dvořakovega »Te Deuma«. Naj izpregovorim le o solistih: gospe Kulichovi-Linhartovi, sopranistki,

in baritonistu g. Nollju. Kako peva ta vedno s polnim grlom in še s polnejšim čuvstvom, je znano vsakomur. Naloga baritonistova ni lahka baž v tem umotvornu; izvrstni pevec jo gotovo drugoč izvrši le še lepše. Navzlic lahki hripavosti ni se umaknila g. Kulichova-Linhartova v Dvofakovi zahtvalni pesmi ji poverjeni nalogi. Obhudoval sera nje mogočni, soprevece smagovito radkrljujoči glas; pela je gospa Linhartova fino, točno in zanesljivo, da, celo emfatično; sveni ji glas čisto le polno. Hvaliti ni izgovarjanja » mesto « in » mesto «. Našemu pevstvu postane gospa Kulichova-Linhartova gotovo prav dragocena pridobitev.

Dr. R. B.

Slovensko gledališče. Doba od 15. decembra m. l. pa do 15. januarja t. l. je bila zlasti zaradi tega zanimiva, ker nam je prinesla prvo izvirno slovensko igrano letošnje sezone. Dne 29. decembra se je uprizoril namreč prvič »Sin«, rodoljubna drama v štirih dejanjih, spisal Engelbert Gangl.

Anton Siemenec, posestnik in davčni uradnik v pokoju, okrevava po dolgi bolezni. Misli je, da mu bje že zadnja ura; tem bolj je vesel, da more spet hoditi, četudi samo ob palici. Veselje mu kaš edino spomin na njegovega izgubljenega sina Cirila. Pred petimi leti je bil le-ta stopil predenj ter zahteval od njega denarja; zaljubljen je bil v devico, katere imena ni hotel povedati, in katera po njegovi trditvi sama še nič ni vedela o njegovi ljubezni; ustanoviti si je hotel najprej svoj dom, potem si priboriti še njo. Ker mu oče denarja ni dal in mu ga tudi ni mogel dati, je odšel v svet, in od tistega časa niso nič več slišali o njem . . .

Vse to zvemo iz pogovora, katerega imata Siemenec in njegov sosed in dobri prijatelj Matej Slak, v čigar trgovini je bil prej Ciril, in katerega je Siemenec z njegovo hčerko Marico vred nocoj povabil na večerjo, da bi se skupaj veselili njegovega okrevanja. Obenem naj bi se praznovala zaroka domače hčerke Tilke z zdravnikom dr. Trdino, ki je med boleznijo Siemenčovo zahačal v hišo ter se pri ti priliki zagledal v ljubeznive dekletce. Veselje bode še popolnejše in zabava še živahnjejša, ker se nadejajo tudi dr. Trdine sestre Helene, ki je v neki trgovini na Dunaju v službi. Brat je šel sestri naproti, in obeh zdaj pričakujejo.

Iz časopisov, ki jih prinese dekla, zvesta Siemenec in Slak, da je dunajski tврdki Adler & Comp. oplenil nje poslovođa Artur Neuberg blagajnico, in da je odnesel vrednosti do 10.000 gld. Siemenec se razvname radi nepoštenosti ljudi, ne da bi siutil, kdo je zločinec.

Prizor, v katerem nastopita mlajši sin Siemenčev, Metod, in Marica, hčerka Slakova, nas pouči o tem, da je med njima nežno, srčno razmerje. Svojo ljubezen skrivata, ker hoče Marica tako; a ne posreži se je jima zatajiti bistroumni sestri Metodovi in Trdinovi nevesti, ki najbrž iz lastne izkušnje ve, v kakšno oznanitih pojavih se včasih razodeva ljubezen. V jake pristrnem razgovoru jima da razumeti, da že davno zna za njiju skrivno ljubezen.

Príhod dr. Trdine in njegove sestre Helene spravi novo življenje na oder. Helena je žalostna, potrta, vse druga, nego jo je poznal prej brat; vse kaže, da duševno trpi. Prizadevajo si, da bi jo razvedrili. Zapoje neko pesmico, a pesmica ima nasproten učinek, nego so ga namerjali. Poskusijo torej drugo sredstvo; razkazujejo ji fotografije. Pri sliki izgubljenega sina Cirila se zdrzne Helena in strmeč vpraša, kdo je to; ko ji povedo, da je to domači sin Ciril, še bolj ostrmi.

V tem se je bilo zmračilo; sedejo k večerji. Družba se je bila baš nekoliko ogrela ter postala živahnješa, ko naznani dekla tujega človeka; Slemenec ji ukaže, naj ga pripelje. Vrata se odpro, in med vrati se prikaže Ciril: splošno presenečenje. Helena vzklikne: »Ah, on je — Artur!« Zavesa pade; konec prvega dejanja.

Dr. Trdina hoče zvedeti od svoje sestre, zakaj je tako izpremenjena. Helena se nekaj časa obotavlja, naposled pa mu prizna, da je mati, da ima otroka. Očeta otrokovega pa mu nikakor noče izdati. Dr. Trdina odide po opravkih, a nastopi Ciril.

»Artur!« ga zakliče Helena, kajti vprav Ciril je tisti Artur Neuberger, ki je izvršil na Dunaju ono tatvino, potem ko je bil onečastil njo. On zahteva, naj ga ne imenuje tako. Na njeno vprašanje, zakaj jo je prevaril, zakaj jo je zapustil, ji pove, da je nikdar ni ljubil; z njo da se je hotel le zmotiti, da bi laglje pogrešal ono, za katero mu je plamtelo srce. Ker svojega namena ni dosegel, je hotel spet pobegniti, a ker mu je za beg nedostajalo potrebnih sredstev, je oplenil pri ugodni priliki blaginico. Bežal je nato in prišel nevede do očetove hiše . . . Vse prošnje Helenine, naj se je usmili ali naj se usmili vsaj otroka ter vrne denar in se reši, so zaman . . . Zdaj pride Heleni druga misel; denarja zahteva od njega, da bo otrok preskrbljen. Ciril ji hoče dati nekaj, a ona zahteva več. Hipoma pa mu iztrga listino iz rok in zbeži. On hoče za njo, toda tedaj nastopi njegov oče. Starega, bolehnega moža skrbi sinova preteklost; prosi ga, naj mu pove, kod je hodil, kaj je počel ta leta, ko ga ni bilo. Ciril se brani, vendar pa izda, da je nekaj strašnega za njim. Izprosi si naposled odloka do večera. Oče se užaljen umakne. Nastopi Marica. Ciril ji razodene, kako strašno jo je ljubil. Da ji ne bi bil škálil nje mirnega pogleda, ji takrat ljubezni ni odkril. Ker ni imel upanja, da bi mu jo oče dal brez svojega doma, je šel v svet. Prosi jo, naj ga ljubi, naj ga reši. Ker mu ona pove, da ljubi drugega, in se mu le odmiče, postaja nasilen. Ona kliče na pomoč, Metod prihiti. Ciril zve, da je njegov brat Maričin izvoljenec. Prosi ga, naj mu dovoli vsaj, da se nasloni na njegove prsi, na katerih je slonela ona, ter ondi začuti njen dih. Metod ga dobrohotno objame. Cirila pa se poloti hkratu besna strast: daviti začne brata. Na klic Maričin prihite od vseh strani na pomoč. (Drugo dejanje.)

Helena odda pismo na trvdko Adler & Comp., s katerim naznanja, da se ji je posrečilo dobiti od Neubergera denar. Prosi milosti zanj, zatrjujoč, da je tudi ona kriva.

Mati Cirilova pride Heleni tožit, kako slabo je možu; spričo zadnjih nastopov se mu je bolezen shujšala. Izda ji tudi, koliko trpi radi Cirila. To privede Heleno do misli, da bi ji srce odkrila; pove ji, da je mati. V tem se vrne njen brat, kateri zahteva, naj mu izda zdaj ime očeta otrokovega. Helena se brani, a na ljubeznivo prigovarjanje Cirilove matere, ji naposled pove, da je Ciril otrokov oče. Mati obljubi, da bode posredovala pri njem. Gre ga iskat, z njo pa brat Helenin. — Helena sanjari o svojem otroku, ko vstopi Ciril. Sklenil je, da se usmrti; zato ima revolver s seboj. Helena ga prosi, naj ji izroči orožje, a ko Ciril tega ne stori, zahteva, naj umori še njo. Mati Cirilova vstopi. Sinu govori na srce, rekoč mu, da vse ve. Ciril, meneč, da ji je izdala Helena tudi tatvino, in da ga namerava izdati tudi drugim, se raztogoti in strelja nanjo, ne da bi jo zadel. Slemenec, Tilka, Metod in dr. Trdina prihite. Oče pozove sina na odgovor. Vsem zaukaže, naj se odstranijo. Toda sin je trdo-

vraten; očetu očita, da je sam kriv vsega, kar se je zgodilo, ker mu tistikrat ni dal denarja. Oče hoče vsekakor priti stvari na dno, vedeti hoče, zakaj je sin streljal na Heleno; pokliče torej to nazaj, da bi mu ona povedala. A šele pozneje nastopivši brat njen izda Slemencu, da je njegov sin Ciril zapeljivec njegove sestre. V zmedenosti imenuje Helena Cirila Arturja; to je povod, da Ciril sam pove, da je on Artur Neuberg. Oče je smrtno zadet. Prekolne sina in umrje. (Tretje dejanje.)

Mrlič leži za zastorom; sveče, ki gore zadaj, označujejo to. Pogrebci prihajajo in odhajajo ter delajo svoje opomnje. Domači so v žalni opravi, pripravljajo se na pogreb. Odsotnost Cirilova jih skrbi; boje se, da si ne bi še sam kaj naredil. Orožnik vstopi; zasledil je, da je Ciril Artur Neuberg, in ga išče. Dovolijo mu, da preišče hišo. Razidejo se vsi, a pride Ciril. Gologlav je, zamazan in raztrgan. Očeta bi rad našel, a nasproti mu puhti mrtvaški vonj. Pod oknom se zbirajo pogrebci, in glasovi se čujejo, ki ga dolže umora. Zazvoni. Ciril blazni bolj in bolj. Orožnik in domači se vrnejo. Orožnik hoče že Cirila odvesti, ko pride brzojavka, iz katere zvemo, da je imelo posredovanje Helenino uspeh, in da se zločin odpušča. A Ciril nima za vse to več zmisla. Ko se razstre zastor in ugleda krsto, v kateri je zabito truplo njegovega očeta, se mu zblede popolnoma. Nikogar več ne pozna. »Zblaznel je!« vikne dr. Trdina, in zavesa pade. —

To je vsebina igre. Posneli smo jo zategadelj po posameznih dejanjih, ker se tako še najbolj pokažejo vrline Ganglovega dela. Pred vsem vidimo, da se je pisatelj »Sinov« jako trudil, da bi zadostil Goethejevemu nasvetu, ki veli: »Besonders aber lasst genug geschehen«. Kajti akoravno zvemo mnog dogodek le iz pripovedovanja, se vendar še vedno dovolj godi pred našimi očmi. Mi po svojem okusu bi želeli celo, da bi bilo v igri nekoliko manj zunanega, a nekoliko več notranjega dejanja. Prijalo bi nam bilo, če bi bil dal gospod pisatelj gladavcem še malo več prilike, da se poglobijo v bitje in duševno žitje posameznih oseb, in če bi nam bil njih mišljenje in čustvovanje slikal z nekoliko živahnjejšimi in pristnejšimi barvami. Potem bi se nam kazali tudi značaji nastopajočih oseb v ostrejših konturah; bili bi tudi bolj plastični, in ljudje, ki jih vidimo pred seboj, bi se nam zdeli bolj resnični. Sicer se je gospod pisatelj tudi v tem oziru dokaj potrudil, a zdelo se nam je vendar, da ni zadel povsod pravega tona; napravilo je na nas vtisk, kakor da njegovi junaki ne bi znali vselej primerno izraziti in povedati tega, kar se jim godi v srcu; kajti govore večkrat mnogo več, nego povedo.

S tem nismo hoteli nič drugega reči, nego da je gospod pisatelj obračal večjo pozornost na zunanje dejanje nego na notranje, in da bi si želeli mi nekoliko več ravnotežja med obojim. Konec prvega dejanja smo se vprašali nehote: Kje bode dobil gospod pisatelj dejanja še za tri druge čine — toliko se namreč že v prvem činu godi — a prišel ni v zadrego, in konec igre smo morali priznati, da je nje ekspozicija jako dobra. Sploh uvidijo čitatelji že iz vsebine same, ki smo jo podali, da je ogrodje drame zgrajeno pravilno, in da je zlasti nje notranja tehnika dokaj dobra; da, gospod pisatelj se je držal celo trojne aristotelške enotnosti in si je svojo nalogo torej sam jako otežil, ne da bi se to njegovemu delu kdo ve kako poznalo. Tudi za to je skrbel — po naši sodbi celo preveč — da se konča vsako dejanje efektno.

Zdi se nam pa, da posameznih dejanj ni pretrgal vselej v pravem momentu. V drami ni kakor v romanu, da bi prekinil pisatelj poglavje lahko ondi, kjer je postalo pripovedovanje najzanimivejše; za to, da pade zavesa, je treba tudi kaknega zunanjega povoda. Navadno se to zgodi, kadar se oder izprazni, a v »Sinu« je to ravno nasprotno. Konec prvega dejanja n. pr. se prizorišče odtegne gledavcu v hipu, ko nastopi Ciril, torej takrat, ko se ravno še kaj posebnega pričakuje, in ko razmere naravnost zahtevajo, da se še kaj zgodi. Drugače bi bilo, če bi se Helena ob prihodu Cirilovem onesvestila; to bi izpremenilo ves položaj: Heleno bi morali odvesti, in potem bi lahko zdrsnil zastor, ker bi tedaj gledavci vedeli, da se ta večer med Cirilom in Heleno ne more prigoditi nič več, in da nocoj ne pride do katastrofe. Dozdeva se nam, da je čutil gospod pisatelj ta nedostatek sam; zato je zaključil v drugem dejanju Cirilovo pripovedovanje o begu Heleni nasproti z besedami: »Stopil sem semkaj — in potem več, kako je bilo!« Toda tudi gledavec bi rad vedel, kako je bilo!

Gospod Gangl se v svoji drami ni postavil niti na zgolj klasično, niti na zgolj moderno stališče, temveč on uporablja sredstva obeh smeri. To je samo ob sebi gotovo prav; v klasični drami ni bilo vse slabo, takisto v moderni ni vse dobro. A kdor se postavi na tako posredovalno stališče, ta si natzeve jako težko nalogo; treba mu je namreč jako finega čuta in jako ubrušenega okusa za to, da se spoji res samo to, kar spojitev tudi prenese.

Zlasti zadnje dejanje Ganglove drame nas spominja jako živo modernih dramatiških del. Da, g. Gangl je hotel menda nekatere moderne pisatelje celo prekositi. Tudi v Halbejevi »Mutter Erde« je mrlič v hiši in tudi v ti igri se govori o mrtvaškem vonju, toda sveč vendar ne vidimo goreti ob njegovih stranh; tudi v Langmannovem »Bartlu Turaserju« se pripravljajo na pogreb, vendar nimamo pred seboj krste kakor v Ganglovi drami. Po našem mnenju je šel gospod Gangl na to stran nekoliko predaleč; vsaj nam je zadnje dejanje njegove igre izpridilo spanje za tisto noč — a to vendar ne more biti namen gledališču!

Ako povemo še, da je gospod pisatelj spravil v zadnjem dejanju poleg najmodernejših sredstev čisto po Shakespearovem receptu tudi še duha na oder, to se pravi, da se je v zadnjem dejanju izpod odra čul glas umrlega Slemenca; potem bodo čitatelji razumeli naše gorenje opazke. Sicer je gospod Gangl vsled učinka, ki ga je bil napravil podzemeljski glas pri glavni izkušnji, duha še pravočasno odpravil, in mi to le odobrujemo. Na podoben način pa bi bilo spraviti v igri še marsikaj v lepše ravnotežje, in še semtertja bi se moralo kaj obrusiti in uglediti!

Vsi ti nedostatki pa niso pglavitni vzrok za to, da smo zapustili i mi, i menda tudi mnogi drugi tisti večer gledališče z nekako nejasnimi občutki. Kritika, kolikor smo je čitali o »Sinu«, je sledila pravi vzrok, a izsledila ga po našem mnenju ni. Poudarjalo se je, da je značaj glavnega junaka temen, da nam ne zbuja niti simpatij, niti antipatij. In res je to; Ciril je včasih neverjetno rahločuten, včasih pa — sam oče ga imenuje tako — prava zver. Neverjetno se zdi človeku, da bi pobegnil Ciril od deklice, katero tako strastno ljubi, samo zaradi tega, da ji ne bi skalil njenega mirnega pogleda; neumavno nam je, zakaj zahteva od očeta denarja, ko vendar ve, da ga nima; čudno se nam zdi, da se skriva po svetu pod napačnim imenom; premalo utemeljeno je to, da postane tat . . . In tako nam je še marsikaj nejasnega v njegovem dejanju in početju.

Ako bi gospoda Gangla vprašali, kako si je mislil svojega junaka, bi nam morda nejevoljno odgovoril: »Takšen je pač, kakršen je!« No, mi bi bili popolnoma zadovoljni s tem odgovorom, kajti potem bi vedeli natanko, pri čem smo, in čisto nič ne bi dvojili več o tem, da je njegov Ciril patološki značaj. Gotovo se nahajajo na svetu tudi taki ljudje, kakršen je Ciril, a ti ljudje so nenormalni, so bolehní. Le kot takega si moremo misliti Cirila po vsem, kar zvemo od njega. Ali si ga je pa mislil tudi gospod pisatelj tako? Če je res vedoma in hotoma ustvaril tak patološki značaj, zakaj nam tega ni nikjer namignil? Zakaj nas pušča v negotovosti od konca do kraja? Namesto da reče oče o njem: »Ali Ciril je imel svoje misli, svoje čvrste misli«, rekel naj bi rajše: »Ali Ciril je imel že kot otrok nenavadne lastnosti; imel je že takrat na sebi nekaj, kar me je navdajalo s skrbjo, s strahom« — in zadostovalo bi; občinstvo bi bilo orientovano.

Čudno, da so kritike, govoreč o »Sinu«, omenjale Ibsna, in tudi nam so bili ves čas med predstavo pred očmi Ibsnovi »Strahovi«. To gotovo ni nečastno za gospoda Gangla; kajti da je hotel posnemati, tega ne bo trdil nihče. Edina podobnost med »Sinom« in »Strahovi« je pač ta, da je Ciril v »Sinu« takisto kakor Oswald v »Strahovih« patološka prikazen.

Toda sodijo li taki ljudje sploh na oder? »Zakaj ne?« nam poreče gospod Gangl. Toda zdaj pridemo na glavno hibo, ki jo je storil Gangl, in katere si je znal s tako finim umetniškim čutom izogniti Ibsen; v »Strahovih« Oswald ni glavni junak, on ni tragiška oseba, ampak njegova mati; v »Sinu« pa je osredotočeno vse dejanje v Cirilu, in Ciril je poglobljena oseba od konca do kraja. Kar je Ibsnu sredstvo, to je Ganglu smoter; in v tem tiči napaka, to je pač pred vsem vzrok, da napravijo »Strahovi« povsem drug učinek na nas nego »Sin«. Ciril, kakršen je, nam ne zbuja, kakor smo že rekli, niti simpatij niti antipatij, niti pomilovanja niti mržnje, zato bi moral biti tragiški junak v »Sinu« ali Cirilov oče ali mati njegova ali pa Helena — vsi trije seveda nikakor ne! Najbolje bi bilo menda, da bi se bil gospod pisatelj odločil za Heleno. S primernimi preuredbami bi se dalo to lahko doseči.

Vobče moramo reči, da je »Sin« lepo delo, pri katerem je pisatelj mnogo mislil, in katero našemu slovstvu ni na sramoto . . .

O drugih predstavah zadnjega časa izpregovorimo na kratko prihodnjič.
Z.

Vladoje Jugović. Slike iz života. Zagreb. Tiskara braće Kralj: 1898. 8° 141 str.

Pisatelj nam je poslal »na strogu kritiku« svoje slike iz življenja, skupljene v eno knjigo, posvečeno g. drju Štepanu pl. Mileticu. Vseh slik je 14. V teh slikah nam riše pisec večinoma prizore iz velikomestnega dunajskega življenja, nekateri prizori pa se odigravajo v različnih pokrajinah hrvaške domovine. Pisatelj ima lep pripovedni talent, in nekatere slike kažejo tudi spretno invencijo pri vsakdanjih snoveh; take so n. pr.: Nočna šetnja, U kavani, Duvna (nuna). Nekatere so pač prisiljene in malo zadovolje brayca. Take so: Služnik br. 358, v kateri je značaj služnika neverjeten. Po besedah pisčevih je bil že siv, a lepa mlada žena ga je tako razburila, da doma bije svojo ženo, mater njegovih otrok. Tudi slika »Pod nožem« nam ni ugodila.

Najboljše so one slike, kjer pisec pripoveduje objektivno, manj nam uga-jajo one, kjer je sredotočje pripovedke pisčeva subjektivnost. V takih slikah

je naravno tudi slog pisateljev gostobeseden in pri vsem tem temen. Končno treba še omeniti, da je slog včasih maniriran. Tako se prevečkrat čitajo iste besede ponavljane, n. pr. Mir. Mir na moru. Sumrak, in to v dveh vrstah; »Mir — mir« št. 69; Mir. Mir i noć, a nedjeljni počinak. — Tudi aforistično kratke vrste se nam zde afektirane. R. P.

D. Trnoplesar-Budisvoj. Cvijeće i trnje. Stihovi. U Trstu. Tiskom i nakladom Tisk. Dolenc. 1898. Ozka 8°. 108 str. Cena?

Pesmi diletanta, ki si v svojih prostih uricah krajša čas s pesnikovanjem in izliva v stihe svoje domorodne čute. Poleg dobrega zrnja je tudi mnogo plev.

Hrvaški »Salon«. Na Franje Josipa trgu stoji v Zagrebu nova palača, ki priča svetu, da je naš bratovski narod hrvaški zares stopil v prvo vrsto kulturnih narodov evropskih. Ta moderna palača je »Umjetnički dom«, v katerem so hrvaški slikarji in kiparji sredi decembra m. l. razstavili svoje umotvore. Ne nameravam pisati morda kakenga obširnega estetično-umetniškega poročila — takega poročila tudi ne bi mogel spisati, ker nisem strokovnjak — hočem samo opozoriti čitatelje »Zvonove«, ljubitelje umetnosti sploh in pa rojake svoje na veliki napredek, ki so ga storili Hrvatje na polju umetnosti . . .

Rusi imajo svojega Rjepina, Antokoljskega, Verščagina . . . Poljaki Simeiradzkega, Vjeruša-Kovalskega, Ajdukiewiczza, Matejka . . . Čehi svojega Brožika, Myslbeka, Hynaisa, Aleša, Ženiška, Vješina . . . Jugoslovani pa do novejšega časa nismo imeli posebno znamenitih upodablajočih umetnikov. Toda sedaj stopa tudi Jugoslovani na dan, in jugoslovanski slikarji in kiparji stopajo v vrste svetovnoznanih svojih severnoslovanskih tovarišev . . .

Ko prideš po visokih stopnicah v krasni »Umjetnički dom«, ko hodiš po njegovih dvoranih, opremljenih povsem po modernem slogu in okusu, ko uživaš plodove čopiča in dlata umetniškega, se od spoštovanja klanjaš genijem, ki so ustvarili toliko in tako divnih stvari, prsi pa se ti polhijo s ponosom in veseljem; saj je vse to delo naših najbližjih bratov! . . .

Sedim na zeleno-baržunasti zofi. Luč prihaja od zgoraj. Premočni in direktni solnčni soj zmanjšuje in slabša bela, pod stekleno streho razpeta rjuha. Pred menoj stoji Valdečev »Genij« iz gipsa. Duša mu hrepeni v višave idealov . . . Toda privezan je! Ponosne peruti so se mu sklonile v obupu, in glava se mu je povescila k tlom. Revež! Jaz pa mislim, da je dobro tako! Največji umetnik ne sme pozabiti, da je sin zemlje, da na ti zemlji žive in trpe njegovi rojaki in soljudje. Izmed ljudi — za ljudi, izmed bratov — za brate! Iz te zemlje, ki je ubogega »genija« privezala nase, je zraslo njemu samemu navdušenje za ideale; na ti zemlji bije tudi njemu kako srce; na ti zemlji je doma ljubezen in altruizem . . . pa tudi sovraštvo in črt . . .

Ali ni ta krasni kip — pendant Bukovčevemu »Ikaru« — nekak »motto« celi razstavi? Kaj drugega predstavljajo vsi umotvori nego — življenje? Človeško je vse, kar občudujemo na teh slikah, na teh plastikah! In vse, kar ustvarja človek, je človeško; pa naj nam kak umetnik upodobi božanstvo samo — najpopolnejši lik, ki mu ga more dati, kaj je drugega nego lik človeški? . . .

Sedem drugam, hodim iz dvorane v dvorano, od slike do slike, od kipa do kipa. Osemnajst umetnikov, med njimi dve dami, je razstavilo 158 plodov svojega duha in svoje dlani. Opazil sem pa takoj, da niso na ti razstavi zastopani vsi hrvaški slikarji in kiparji. Tako n. pr. zaman iščeš slikarjev, patra Medovića in Mašića, in pa kiparja Rendića.

Izmed »navzočnih« so bili doslej najbolj znani: Vlaho Bukovac, Frangeš, Iveković, Csikoš; drugi razstavitelji so bili dozdej manj znani.

Bukovac je pred vsem portretist. Portreti njegovi so slavnoznani. Znamenit je tudi v slikanju lepega ženskega telesa, predstavljajočega utelešeno lepoto, »chef d'oeuvre« ustvarjajoče prirode . . .

Lep je kip Frangešev, ki predstavlja zmagonosnega, hrabrega vojaka. Kip ta je osnutek spomeniku, ki se postavi v Oseku »v spomin padlim junakom 78. polka«. Kaka smela poza! . . . V realističnem žanru Vereščaginovem je slikana slika Ivekovičeva: »Naš regiment pri Visokem l. 1878.« Ta umetnik ima razstavljenih tudi lepo število pokrajin in akvarelskih študij . . . Csikoševa »Picta« je biser. Ta svetloba! Takisto klasična je njegova »Kirka« . . . Naturalistično pikantna je Valdečeva »Magdalena«. S tem bas-reliefom v gipsu umetnik ni hotel prikazati morda evangeljske sv. Magdalene, ampak le polnoudno cvetoče žensko telo . . . Nekaj posebnega so Bukovčevi »panneaus decoratifs«; to so dekorativne slike za veže, stropne in stopnišča, osnovane v velikih svobodnih dimenzijah . . . Imponujoč je Frangešev veliki relief v bronu: »Iustitia« . . . Kdor je videl razstavo dunajske »Secesije«, spozna, čeprav ni strokovnjak, tudi v zagrebškem »Salonu« na nekaterih umotvorih secesijonistovsko smer, toda, slava Bogu, ta smer zdravi realistik ni nikjer na kvar . . .

V nadaljnje podrobnosti se ne spuščam; drugače ne vem, kdaj bi končal, in predali »Zvonovi« so tako skopo odmerjeni! Saj je tudi čisto nelogično in brezuspešno opisavati slike in kipe. Take stvari treba gledati s svojimi očmi. Kaj pomaga reči: »to in to kaže slika, to in to je kip, to in to je lepo!« Ali moreš z besedami povedati to, kar je umetnik povedal z barvami, z lučjo in senco in s perspektivo ali pa s plastiko? . . .

Po vzoru drugih umetniških razstav izdajejo tudi hrvaški umetniki krasen album s fototipijami in reprodukcijami razstavljenih umotvorov. List, ki se imenuje »Hrvatski Salon«, prinaša tudi pesmi in črtice raznih hrvaških pisateljev.

Hrvatje se lahko ponašajo s svojim »Umetniškim domom« ter s svojimi umetniki in umetnicami. Slovenci želimo iskreno, da bi njih umetnost čimdalje bolj napredovala in delala čast vsemu Slovanstvu pred drugimi kulturnimi narodi. Saj najtrajnejše pridobitve so tiste, ki si jih narod pribori na poprišču duševnega truda.

Našim slovenskim slikarjem in kiparjem, ki se letos tudi pripravljajo, da prirede prvo slovensko umetniško razstavo v Ljubljani, pa naj bi bila zagrebška umetniška razstava bodrilo; naj bi jih navduševala k plemenitemu tekmovanju na idealnem bojišču, kjer se kosajo in merijo geniji s svojim orožjem . . .

In ko sem navdušen za hrvaške umetnike ostavljal ponosno palačo na Franje Josipa trgu, se me je polastila otožna misel: zakaj ni ta »Umetniški dom« v Zagrebu tudi naš? Zakaj nismo vsaj vsi Jugoslovani edini v jeziku, v književnosti in umetnosti? Čemu se cepimo in slabimo sami? Čemu? . . .

A. Aškerc.

